

ו) שם חשיבו טפי בעין
 נשעת הדחק. טעמ
 אפר. וילי בשעת הדק:
 ט) שם ספי דלא
 נלבוש
 בהוצאת הנאה וכו'.
 וכן מנחם יעקב כלל מ"ט
 ס"ק ב':

וזתוספות נשנת דף כ"ה ע"ה) דל"ה הא בחול וכו', דשמן וכשר
 ותבואה (י"ח חשיבו טפי בעין נשעת הדחק) (היסק) כ"א
 מעלים, ע"ש: ו אסורים בהנאה. ואין לו תקנה, וכן עיקר
 (מגיד משנה סמן ומנה ג, יא). כוונתו, דאין לו תקנה בהולכת הנאה
 לים המלח, דדוקא בעבודת אלילים
 מהני שזופסת דמיה ויש לה פדיון.
 ועיין ביורה דעה נש"ך סימן ק"י
 ס"ק ב'. ועוד, דדוקא כשנתערב

מה לשרוף, ונסחלק קושיית הטור מעליו: (ד) וכן הפהמים
 בו. ר"ל, מהחזק עממו ולא מן העלים. וכחז כעור אפילו לאחר
 שכזו לדעת הרמב"ם (סמן ומנה ג, יא) דל"ה דל"ה ליה דניעור לחזק
 בכל דבר הוא בכלל מה שכחזו כל הנקבצין אפרן אסור, וא"כ
 אפילו אין כחן פחמין של חמץ כלל
 אלא עפר נעלמא אסור להרמב"ם,
 ופסחים דנקט הכא לאו דוקא:
 בהנאה הואיל ושרפו אחר שנאמר בהנאה:

בהנאה (ד) וז"ל וכן (י) הפהמים (כ) שלו ו (א) אסורים

אזמה הפח נאחרים אמרינן יולין הנאה, מה שאין כן כשהוא בעין, כן נראה לי. י"ל דלא כלבוש [ספ"ג] שמיקל בהולכת הנאה לים
 המלח. וכחז הש"ך שמוחר למוכרו לעכו"ם חוץ מדמי איסור שנו, וכן כחז ביורה דעה סימן קמ"ב [ס"ק י]. אבל מלשון המגיד משנה
 שכתב אין לו תקנה, משמע שאין לו תקנה כלל. והטעם, כמו שכתב המרדכי פרק ב' [פסחים רמז סמן] ח"ל, דטפה לחלוטית שפסיד
 המטה היא חמץ, וקיימא לן [עבודה זרה ע"ד, ב] דאין נסך כיון שהוא דלוריימא אסור תערוכחו לח בלח, ולא מהני מכירה חוץ מדמי יין
 נסך שבו, והוא הדיון גבי חמץ, עכ"ל. וזתוספות פסחים דף ע"ה [פ"א ד"ה וגרפו] משמע דכאזנקה כנגדו אסור מדלוריימא, וא"כ
 לא מהני תקנה למוכרו לעכו"ם. וכן משמע בר"ן [שם, ב ד"ה ולענין]. וכן משמע קלח במלחמות פרק ב' [שם] ונש"ע ביורה דעה [סמן] וכן
 קמח ספ"ג ד' דאין תקנה לאותו פת. ואפשר דבהפסק מריכה יש להקל, ונפרט בזה זה גורס. ועוד, דהא יש אומרים [סמן] מסו ספ"ג י'
 דאף חמץ יש לו תקנה ע"י פדיון. עיין במרדכי סוף פרק ג' דע"ה [עבודה זרה רמז סמן] ובר"ן פרק ה' [שם, ב ד"ה גמ']:

חק יעקב

המרדכי, לא עיין היטב שם, דהמרדכי לא קאי אלא היכי שגוף
 האיסור דאורייתא מעורב בו, מה שאין כן כאן שנהנה רק מן האיסור,
 כמבואר מהגוף הראיה שהביא המרדכי מפרק השוכר את הפועל
 [עבודה זרה ע"ד, א] דהלכה כרובן שמעון בן גמליאל ביהובת בחביות
 אבל לא יין ביין, וכמבואר ביורה דעה סימן קל"ו. לכן נראה לי
 עיקר כש"ך שם, כי דבריו ברורים בראיות מוכרחים, ע"ש. ואין
 צריך לומר באין אבוקה כנגדו דהוא רק איסור דרבנן. ועיין בתוספות
 פרק קמא דפסחים דף ה' [שם]. [ד] וכן הפהמים שלו. והוא
 הדיון אפרן. ואם קידש בהם אשה, כיון דיש פוסקים הדלכה כרי'
 ביאור הגר"א

יהודא דאין ביעור חמץ אלא שריפה, וכל הנשרפין אפרן מותר, על
 כן הוי ספק קידושין, כן כתבו האחרונים באה"ע סימן כ"ח (כ"ח
 שמואל ס"ק נה, חלקה מחוקק ס"ק ט). ובלאו הכי נראה לי דהוי קידושין
 וצריכה גט, כיון שחולקין ואפרן הוא רק איסור דרבנן. ואף אם
 נדמהו לחמץ דרבנן בשעות דאורייתא, מכל מקום הוי ספק קידושין,
 כמבואר שם באה"ע סימן כ"ח ספ"ג כ"א. ועיין לעיל סימן תמ"ג
 ס"ק ו': [ב] אסורים בהנאה. ומכל מקום מותר לכסות בו דם
 שחיטה, משום דמצות לאו ליהנות נתנו. ומהאי טעמא מותר לכסות
 בעפר עיר הנידחת, בסוף פרק כ"טויה דרמז (חולין פט, א) ומשמע שם
 הגהות רעק"א

(ד) ונשעת הדחק מצעים. י"ל נשעת הדלקה:

אפילו בשלן על גבי גחלים עוממות אסור. ועיין תוספות שם [כו, ב] ד"ה
 בישראל, ושם כ"א ב' ד"ה כהדי כו'. וכן בעבודה זרה שאפרן אסור כמו שכתוב
 דם [פסחים נו, ב] חוץ טעמי אשרה. וכן אמרו בסוף י"ט [כ"ה לט, א] גחלים של עבודה זרה אסור, דלא ככסף משנה שכתב שם [חמץ ומצה] ושם [עבודה זרה]
 שם [פסחים נו, ב] חוץ טעמי אשרה. וכן אמרו בסוף י"ט [כ"ה לט, א] גחלים של עבודה זרה אסור, דלא ככסף משנה שכתב שם [חמץ ומצה] ושם [עבודה זרה]
 עליהם כארוכה, ודבריו נכונים מאוד, דלא כמ"א כאן [ס"ג ה] שנמשך אחר הכסף משנה. ולכן איבעיא לרמי בר חמא [כו, ב] בעצי הקדש לרבנן ולא איבעיא
 ליה ג"כ איבא דרבי בגחלים, כיון דהקדש אפרן אסור כמו שכתוב שם [המורה לו, א], מה שאין כן לרבנן דאין שבת עצים כלל כפת אפילו אבוקה כנגדו.
 ובה שכתב המ"א [שם] ואע"ג דחמץ כו' מכל מקום הוי זה וזה גורם כו', לא עיין בר"ן בפרק כל שעה [ו, א] ד"ה לענין שכתב ואף על גב דהוה זה גורם מותר
 כו' אי מרינן דיש שבת עצים כפת וחמור מהו זה גורם, לפי שהאיסור ניכר בהיתר. וכן מה שכתב המ"א [שם] לאסור מטעם אחר, כיון דאסור בכל שהוא
 כמו בעצי הקדש לרבנן [פסחים שם]. לא היא, דבהקדש אין הטעם משום כל שהוא אלא משום דחמור. ועיין תוספות שם [כו, ב] ד"ה הקדש כו' הימא כו',
 ור"ל, מה שאין כן בהסיקו דמקלא קלי אסורא ובטיל, כמו שכתוב ב"ר [כ"ה ד' ב], דלא כמ"א, וכל דבריו כאן אינן נראין: [י] וכן הפהמים. כיון דחרכו
 אחר זמנו, כנוכר לעיל [ס"ג ו]. ואפילו אפרו אסור, כמו שכתוב בסוף המורה [לו, א], כנוכר לעיל [ס"ג ו]. וכל שכן גחלים דחמור מאפר, כמו שכתבו תוספות
 [פסחים כו, ב] ד"ה בשלה:

מהצית השקף

אכילה גינהו וא"כ ניהו דיש שבת עצים בפת והוי כאלו אוכל העצים, הוי
 שלא כדרך הנאתו, דאין דרך לאכול עצים, לכן ליכא למימר שבת עצים
 בפת, ואיסור מוקצה בטיל, אך התוספות שם בפסחים [כו, ב] ד"ה הש"ך דשבת
 עצים לא הוי אכילה אלא הנאה, ולכן מוקצה דמותר בהנאה ליכא למימר
 יש שבת עצים בפת. ועיין לעיל במ"א סימן שכ"ה ס"ק ט' שהביא דברי
 תוספות הללו לענין אי מוקצה מותר בהנאה. ועיין בסימן תק"ז במ"א
 ס"ק ג': ובתוספות בשב"ב כו'. שהקשו ד"ל, ואם תאמר הכא אסרינן הסקה
 והדלקה באיסורי הנאה, והא ערלה דאסורים בהנאה ושרי להנות בשעת
 שריפה לרבנן דרבי בפסחים. וצריך לדחות ולומר דשמן וכשר ותבואה
 (דדם אותן שהוזכרו שם בשבת, דאסרינן לגבייהו להנות בשעת הסקה)
 חשיבו בעין טפי כשעת היסק מעצים איירי בהו רבנן דרבי, עכ"ל. וכזה
 נתיישב ג"כ קושיית מהר"ל מעצים שנשרו, דג"כ יש לחלק בין עצים וכן
 חמץ כמו שכתבו התוספות: [ס"ג ו] אסורים כו'. בהוצאת הנאה כו'. דשני
 הקנות מציון בעבודה זרה. א', תנן בסוף פרק כל הצלמים [מט, ב] נטל
 ממנו עצים מעבודה זרה והסיק בו תנור ואפה בו פת אסורה, ואם נתערב
 הפת באחרים כלם אסורים. ור' אליעזר אומר יולין הנאה לים המלח.
 וקיימא לן כו' אליעזר. אידך, תקנתא דרבנן גמליאל סוף עבודה זרה
 [ע"ה, א] ביין נסך דנתערב, ימכרו כולו לגוי חוץ מדמי איסור שבו. והשתא
 מיירי מ"א מדיון הולכת הנאה לים המלח: שהתוספת דביה ייש ד"ה פדיון.
 ור"ל, אם כן כשמולין הנאה לים המלח אותן הדמים שמולין לים המלח
 בזה פודה העבודה זרה, א"כ הדמים נתפסים באיסור עבודה זרה, והוי

כמו שכתב המרדכי פרק ב' דפסחים. על חטה שנמצאת בפסח בתרנגולת
 שצריך לשרוף התרנגולת, ואפילו למוכרו לגוי אסור, אע"ג דהוי מכירה
 לגוי חוץ מדמי איסור שבו, דהא הגוי אינו נותן כלום עבור טעם החטה
 שנבלע בתרנגולת. ועל זה נתן טעם דטפה לחלוטית כו'. ר"ל, דמסקינן
 שם על חקנתא דרבנן גמליאל דביין נסך גמור דעיקר אסורו דאורייתא, לכן
 החמירו כתערובתו דכמשהו דוקא אם נתערב חביות בחביות קיימא לן
 כרבן גמליאל למכור חוץ מדמי איסור שבו, אבל לא כשנתערב יין ביין.
 והטעם לחלק, דבשלמא חביות בחביות דאע"ג דנתערב בניהם חביות יין
 נסך, מכל מקום אותן חביות דהיתירו נשארן בהיתוקן, אלא הואיל ולא
 נודע איזה דהיתירא לכן כולן אסורים, וא"כ אי מוכרן חוץ מדמי איסור
 שבהן הרי לא נהנה מן האיסור, והנאת דמי מכירה הבא לידו הם דמי
 חביות המותרות ולכן שרי. מה שאין כן יין ביין דהרי לח בלח וע"י
 התערובות כל היין אסור, א"כ לא מהני מה שמכרן חוץ מדמי איסור, דהא
 נעשה הכל איסור. וכל זה ביין נסך גמור דהוי עיקרו מן התורה, מה שאין
 כן חסם יינם דעיקרו מדרבנן ולכן הקילו דאפילו יין ביין מוכרו חוץ מדמי
 איסור שבו, ע"ש בגמרא ושר"ע יורה דעה סימן קל"ד [ספ"ג ב' ויש"ך ס"ק יא].
 וא"כ גבי חמץ דהוי ג"כ עיקרו מן התורה וטפה לחלוטית שטב"ב החטה
 דנעשה חמץ ונבלעת בכל התרנגולת וא"כ כל התרנגולת אסורה, והוי כמו
 לח בלח דלא מהני מכירה חוץ מדמי איסור שבו, מטעם הנ"ל: ובתוספות
 פסחים כו'. ד"ה וגרפו כו'. מדבעי שם תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו
 ואפה בחומי של תנור למאן דאטר מהו, ובעי למיפשט מדאיצטרך קרא

הגהות והערות

- [א] תוקן ע"פ ד' אמרי, נטוי שרד, מקור סיים
- [ב] וזתוספות שם, וכן הוא לשון
- [ג] וזתוספות שם וענין זה
- [ד] הנהו רעק"א ונמי חיים
- [ה] במהדרת דיהנפאלט
- [ו] י"ג כחז כחן (ר"ל)
- [ז] המחן עממו ולא מן
- [ח] ע"ש. והוא מ"כ ב"ז
- [ט] י"ח ד' ויש לציין
- [י] דמ"ר של הט"ו מ"ר
- [יא] וזה הו, ונחפז אח"כ ע"פ
- [יב] הוכח מוחק:
- [יג] נוסף ע"פ כמ"י
- [יד] מהדו"ק:
- [טו] ובמקור חיים הגיה
- [טז] דמיעור חמץ כול דבר:
- [יז] בבאר היטב הלאשן
- [יח] חז כחן מלאה מקום
- [יט] רש"ל, ולא מלאה ועיין
- [כ] שירי מפת הגזולה הגה"ט
- [כא] ומ ד מה שכתב בשם
- [כב] הרש"ל, וכנסת הגדולה
- [כג] ד' סימן מה הגנ"י סוף
- [כד] ומ ד מה שכתב נשעת
- [כה] מהש"ל פ"ט של שלמה
- [כו] סולין סימן י"ט:
- [כז] וכן הגיהו מקור חיים
- [כח] וזתוספות שנה, וכוונתם,
- [כט] נמהורות אמ"ד ת"ת כחז
- [ל] חמץ מדמי כו':
- [לא] עיין חק יעקב ס"ק ב':
- [לב] עיין פתחה טולת
- [לג] אלמה פסח חמץ ב' פ"ג
- [לד] חות ד':

אורה חיים למעלה למשכיל . אורה צדקה וחיים

Constitution of the Association

ספר

ישועות יעקב

חיבור יקר על שלחן ערוך

אורה חיים

חלק ראשון

אשר חיבר מרן הגאון אמיתי רבן של כל בני הגולה נור החכמים הדרת נאונים
יחיד בדורו אין על עפר משלו יעקב משלם צוקלהיה . בהרב הגאון
החסיד האמיתי המקובל אלהי המפורסם בכל קצוי ארץ המנוח מיה מרדכי זאב
צוקלהיה אכיד דקק לבוב והגליל .

הספר היקר הלו נרסם זה זמן כביר בשנת תקס"ט ובעת יאנו סכיד כולם נדרבנו והראשונים סמו חמו ורבים
מתארים לתורתו התביכה והזכה . עתה העיר ר' את הח נכדו הרב הגאון הגדול זקי בכל חדר תורה , ניי
סיה מיה צבי הירש אורינשמוין ניי , להביאם שנית לכהיד ובער בק שכלו את כל
הקמטונים שנסלו ברפוס הראשון הראה את המים ששים היחושלמי , והסיף טפך משלו כמה שנית
הירושים יכררים : חכות הסכר הקדוש עמיד לו שלא תמוש התורה מסי דעו וספי זרע זיעו
עד עולם אמן סלה

לעמברג

אורה

צדקים

כאור

נוגה

לדאור

כאור

החיים

לסוף

לומר

לחיים

אורה

הקלם

חיים

וכנסתי ביאר הדבר שיוכל לנו מדברי סקדמוכי דבאומר פ"ג כגור דבעתו
 בעה ליתן לו דרך מהכס גמורה ואי דעמל לא יחירו לו הרי יש הכלי שאלם לא
 ישיר לו והעמל מתכוון אלז באומר והחזיר לי כוונתו בעת דרך מהכס גמורה והיא
 יחבנו לי במהכס אחיב כרי ניד הגרו לקבל המתנה ולא יחזיר לו אחיז כיון דלין

כאן תחלי ופיכ דלא כחן צעהכס גמורה
 רק לזמן ואין כאן מהנה והארכתי
 צחיצורי סלכות לילית קימן ייר ועעשה
 באומר הרי לך עשות הללו ופרס בן
 פעטר שני עבדו כוכל לומר דכוונתו
 סי לשם עשה גמורה אלא סתמה עמו
 שיפרה עבדו מעיט שלו ואין כאן הפרעה
 כלל ואמנם בדרך השני שאומר לו

הא לך עשות הללו ופרס לך בן מעיט בזה חסדי הצרחה דהרי כוונתו שיפרס
 סמעיט והכנו לו סעשות צעהכס פיר שיפרה לעלמו מעיט אלא שנתון לו
 סעשות בדרך שאלה שיפרה לעלמו מעיט וכונתו שכשיפרה סעמיט יחירו
 לדי זה חסוד סערעה כיכרת שהרי אלו פרס מעטר זה ללוך צעהיט צעעות
 של צעהיט לרך לסוף חומט ועושה דרך סערעה שפודה לעלמו וכונתו ללוך
 צעהיט וכיולא בדרך עבדו צירושלמי הוצא צרש עס הפסח שאמר
 לא ופרס לי משלך או פרס לך עשלי והכס צשים דנטיין קאמר זכס לעלמו ואחיז
 זכס לאחרים והקשינן עסק דע"ש ומעני צעהיט דרבנן ותמהו סקדמוכי הו
 קאמר דחינו זכס לאחרים אף עדרבנן ותיירו דכאן איירי צפודה לעלמו אלא
 דמסקס קונר כיון דחינו זכס לאחרים כלל אף לעלמו אין כאן זכרי רק עדרבנן
 ומע"ש צעהיט ד"בן דלא מעמי זכרי דרבנן וכיון דאיירי צפודה לעלמו ואיירי צחינו
 נתון לו סיעות דרך פהכס רק שיפרה לעלמו וצפוד שיחירונו ומשוב סערעה
 גמורה אלז לפי דעת סקדמוכי דוכס לאחרים ניכ מן סהורה איכ כוכל לומר שנתון
 לו סעעות צעהכס גמורה אלא שמהנה שיפרה לעלמו סעמיט צעמות של עלמו
 וכן סדין שיפרה צעעות של אחרים עבדו סעמיט והדברי צבורים שאין כאן סערעה
 ודוק היטב :

ודנה סכנו סהריך צענין גלוי דעת צעטלפלין וצאמח לפי מה סעבאור דבדרי
 ססור ציקר סעיט דצקרקעוה צמנה דעמו סעוכר על דעת לילך לארץ
 ישראל סעיט דסמחא דעיוחא אין דרך למכור קרקעוה אס לא סרלונו
 למכור דרחה אלז צעטלפלין לפמעיט עוכר אף שאין רלונו לעקור דרחה ולפי
 דבדר שאין דרך למכור אף צעטלפלין גס צעטלפלין מהני גיד ואמנם סעצס מצול
 אלטרק ליי זחי כחצ ססור צסס ריח לחלק צין עקרקע למסלפלין וספיטס צמול
 צקי ציח לחלק דצקרקע מסקיחא עוקמינן לח צחקת מיך אלז צעטלפלין כיון ססס
 חיי סלוקח אין מולין מירו עמעס גלוי דעת ובייטייה ציח וצסססספ סס
 וקסע ליי עיי דסרי צשים אפך דמכריעין על מעטר שני קאמר הי עובד צנורין ואין
 צירו עעות אומר סרי פיריהללו כחוכים לכס צעהכס ומחר וואער הרי סס מחילין
 על עעות שיש לי צחוד ציחי וקאמר שמים צעמי צ"ח דף מיר עעמל דלין ליי
 מעות אלז אס יש צירו עעות הכי דיק ספי ואי כימח מעצע נעשה חליפין קסע
 וכקסו צקין סודר וקסע דילמח סס הוי אומדנא דמוכח דופע לגיד או דהוי כח
 גלוי דעת כיון דאומר ופרו צהן מעטר שני מעכס צנוחן מעעות מירו לידס דהוי
 קיין עשיכס והמנוח ככר חסח ירו לא מעמי גלוי דעת לעפל הקיין משיכס כיון
 סכבר חיי אלז צקים דלא אין מעכות חיי צוכ מהני גלוי דעת או אומדנא לעפל
 דבני ולכ"ה ענה על לני לייסצ דבדר צאופן זה דבאומר הרי ספירות האלו
 צחונין לכס צעהכס וחר וואער הרי סס מחוללין על עעות שיש צחוד ציחי
 ספירין נעשה צאופן שאל לוסוף חוגש דהרי ספירות של אחרים והוא פודה
 אותן צעעותיו וצרישא שאומר הרי מעות הללו ופרו צהן מעטר שני מה צכך דלין
 גלוי דעת או אומדנא דמוכח ווכל לעקור סעהכס הרי מעעות לא יתן להס צמחי
 אלא שפירין מעטר כעשה לגירך עלמס והס אינן סעעלים ואיכ אי כימח דס
 גלוי דעת שספירין סול ללוך סעעלים הרי סול סערעה כיכרת ולא מהני לענין
 פירין מעיט ואס הגלוי דעת על סעמיט סכתן לו הרי אף סעעעות לא נקסס להס
 צקין גמור מעיט וכל לפודה צהן ופעיה ללוך עלמו כיון מעיט לא לריך סעמיט
 יהי שלו ויהי דרך שאלה או הלוחה ורשה לפודה צהן מעיט לעלמו דמויעיל וכל
 דעת כן הקנה להס סעעות לפודה צהן מעטר שני ומח דאי לסיעות הריס דכאן
 איירי צפודה לעלמו ודוק היטב :

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

כראה ניכר כמעטים כמו צעכירה צעהסו ווע"מ עבאור ככל ספוסקיס דמויעיל מכירה
 זו ואף שסול איקור סורה יאמכס סרצ זיל כחצ דצאמח לא סייך סערמה צחוק שאלס
 לא יעכרו רינעי יעי ספקס עיכ יצערנו ויהי לו ספסר גלל כן גומר צלנו למכור
 צלל שלס אלז כאן סעסעמות לא יפסיד ועיקר כוונתו להאכילס חתך ציחי
 ספקס ולא גבר צלנו לכרי דעמי סועלמ
 יש לו ואין כאן רק שלל יהי סעבאור
 כיכ ועעשה יש חילוק דצנינן צכור
 סדנר ידוע כעס קסע סדנר לצעלים עד
 כי יצחו חון שלל יהי עליס סורה
 סכבור ועיכ גמר צלנו למכור והדברים
 מצוארים צעהק לשון הרצ זליל ומאחר
 סעעמיט כחצ סעקלהלס רחגו צוס

תמצ דין חסך שנמצא בחנות ישראל והסועלים עכוים או בהרץ ובו סעיף אחד :

(א) חנות שר ישראל ומלאי (פירוש ספסורה וכו' ספסות) שר ישראל
 וסועלים הנכנסים לשם עכוים חסך שנמצא שם אחר הפסח אמור בהגאה
 חנות

איקור גס לפי העולה על זכרוננו צעת סייחי יתב על כסי סורחה צקי סכל
 סיו כוהנין איקור עפיי דעה הרצ אשר הי כסא כנדרו צקימ חלילה להס להקל ואל
 ססוס סורה אפך וצקהלחנינו צעה צואי לכאן סיו כוהנין היתר למכור סעסעות
 והמתן לכרי אחד ואסרתי להס שלל ימכרו סעהמות והמתן סזה הוה סערעה
 גדולה ואמנם לעבור סעהמות לכרי וסול יאכיל אותס חתך שלי סכחתי להס
 והכס להס לישראל כעמקן :

ודנה סכנו סהריך צענין גלוי דעת צעטלפלין וצאמח לפי מה סעבאור דבדרי
 ססור ציקר סעיט דצקרקעוה צמנה דעמו סעוכר על דעת לילך לארץ
 ישראל סעיט דסמחא דעיוחא אין דרך למכור קרקעוה אס לא סרלונו
 למכור דרחה אלז צעטלפלין לפמעיט עוכר אף שאין רלונו לעקור דרחה ולפי
 דבדר שאין דרך למכור אף צעטלפלין גס צעטלפלין מהני גיד ואמנם סעצס מצול
 אלטרק ליי זחי כחצ ססור צסס ריח לחלק צין עקרקע למסלפלין וספיטס צמול
 צקי ציח לחלק דצקרקע מסקיחא עוקמינן לח צחקת מיך אלז צעטלפלין כיון ססס
 חיי סלוקח אין מולין מירו עמעס גלוי דעת ובייטייה ציח וצסססספ סס
 וקסע ליי עיי דסרי צשים אפך דמכריעין על מעטר שני קאמר הי עובד צנורין ואין
 צירו עעות אומר סרי פיריהללו כחוכים לכס צעהכס ומחר וואער הרי סס מחילין
 על עעות שיש לי צחוד ציחי וקאמר שמים צעמי צ"ח דף מיר עעמל דלין ליי
 מעות אלז אס יש צירו עעות הכי דיק ספי ואי כימח מעצע נעשה חליפין קסע
 וכקסו צקין סודר וקסע דילמח סס הוי אומדנא דמוכח דופע לגיד או דהוי כח
 גלוי דעת כיון דאומר ופרו צהן מעטר שני מעכס צנוחן מעעות מירו לידס דהוי
 קיין עשיכס והמנוח ככר חסח ירו לא מעמי גלוי דעת לעפל הקיין משיכס כיון
 סכבר חיי אלז צקים דלא אין מעכות חיי צוכ מהני גלוי דעת או אומדנא לעפל
 דבני ולכ"ה ענה על לני לייסצ דבדר צאופן זה דבאומר הרי ספירות האלו
 צחונין לכס צעהכס וחר וואער הרי סס מחוללין על עעות שיש צחוד ציחי
 ספירין נעשה צאופן שאל לוסוף חוגש דהרי ספירות של אחרים והוא פודה
 אותן צעעותיו וצרישא שאומר הרי מעות הללו ופרו צהן מעטר שני מה צכך דלין
 גלוי דעת או אומדנא דמוכח ווכל לעקור סעהכס הרי מעעות לא יתן להס צמחי
 אלא שפירין מעטר כעשה לגירך עלמס והס אינן סעעלים ואיכ אי כימח דס
 גלוי דעת שספירין סול ללוך סעעלים הרי סול סערעה כיכרת ולא מהני לענין
 פירין מעיט ואס הגלוי דעת על סעמיט סכתן לו הרי אף סעעעות לא נקסס להס
 צקין גמור מעיט וכל לפודה צהן ופעיה ללוך עלמו כיון מעיט לא לריך סעמיט
 יהי שלו ויהי דרך שאלה או הלוחה ורשה לפודה צהן מעיט לעלמו דמויעיל וכל
 דעת כן הקנה להס סעעות לפודה צהן מעטר שני ומח דאי לסיעות הריס דכאן
 איירי צפודה לעלמו ודוק היטב :

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

לחזור לענינו דבדי סעבאור שור יש להס עקוס ואין סחירה לרבדו מדברי
 סשים דנטיין והכס זה ליי עיס ססנתי על ספיטס שכחצ דנצי מכירת
 חתך סקינו לפי שאין כאן רק איקור דרבנן דמדאורייתא צצטיל צעלמח סני והרי
 סעבאור סל חסות ח' ריח סעמיט ואי ירל לטל סס סעמיט סעמיט סעמיט

Heller, Aryeh Leib ben Joseph, ha-Kohen, of Stry

ספר
אבני מלואים

חידושים וש"ת

מאת מאור הגולה גדול מרבן שמו הגאון המובהק
מרן אריה ליב הכהן זללה"ה
בעל המחבר ספר קצות החושן וש"ש

חלק שני

יו"ל מחדש במהדורה מאירת עינים מוגהת ומתוקנת עם פיסוק,
תיקוני אלפי טעויות וציוני מראי מקומות
ובתוספת מפתחות מפורטים לש"ס ורמב"ם ומפתחות לערכים ונושאים
ונוסף לכל זה ליקוט **מלואי חותם** אשר לוקטו בו מכל גדולי האחרונים
אשר דנו בדברי רבינו בתוספת הערות והארות

נערך בעזה"י החונן לאדם דעת

על ידי

יחיאל מיכל בער בלאאמו"ר הגאון מוהר"ר יצחק שליט"א

דזימיטרובסקי

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת השנ"ה לפ"ק

התנור של הימר מנטרף עם עצי איסור לעשות זוז"ג דגם התנור גורם שלא יתפור החום וכמ"ש וה"ל גורמין שוין.

אלא דלכאורה נראה דס"ל להרמב"ם דאפי' אין הגורמים שוין זוז"ג מותר מדכתב פ"ה מהל' ע"ז [דזורעין ירקות צימות החמה ע"ש, ומשום דקרקע דהיתרא נמי גורם והתם אין הגורמין שוין כמ"ש חוס', מיהו לפמ"ש בשלטי הגבורי' שם פ' כל הללמים [כא"ב מדפי הרי"ף] דהיכא דאין הגורמין שוים אזלינן בתר עיקר הגורם ע"ש, א"כ י"ל דלמסקנא דמותר לזרוע ירקות צימות החמה משום דעיקר הגורם הוא הקרקע ואזלינן בתרי' ולא בתר ה"ל דאילו עיקר הגורם.

רלפ"ז אפשר דגם חוס' מודו דאף דאין הגורמין שוים מ"מ מותר לזרוע ירקות צימות החמה משום דאזלינן בתר עיקר הגורם, ואפשר דמה"ט כתבו הפוסקים צפשיטות דזורעין ירקות צימות החמה כמבואר בטוש"ע י"ד סי' קמ"ב ולכאורה תקשי היאך לא הביאו דעת חוס' דכה"ג אסור משום שאין הגורמים שוים, אלא משום דככה"ג מודו דאזלינן בתר עיקר הגורם והקרקע הוא העיקר נגד ה"ל, אבל בקדירה וע"ש דאיסורא אין הקדירה עיקר נגד עצי האיסור וכיון שאין הגורמים שוים אסור.

→ ובדברי חוס' נראה דגם בחמץ זוז"ג מותר ע"ש פ' כל שעה (דף כ"ח,א) דהא דאמרו חכמים מפרר או זורה לרוח וכחצו שם חוס' ד"ה ותנן נמי גבי ע"ז ו"ל אורי' דרבנן דמתני' היינו ר' יוסי דפ' כל הללמים (דף מ"ג) ע"ש, והיינו משום דהתם אמרו לו לר"י אף הוא נעשה זבל ומגדל זמח' ור"י מתיר משום דזוז"ג מותר ע"ש צ"ש וכיון שכתבו חוס' דרבנן דמתני' היינו ר"י מוכח דבחמץ ג"כ זוז"ג מותר דל"כ תקשי הכא אף הוא נעשה זבל ומגדל זמח'.

ואפשר דהתם שאני דאף אם יגדל זמח' לא יגדל חיבך צפסח, אלא באורך הזמן אחר הפסח יגדל וחמץ לאחר הפסח יש לו ציטול וכל שיש לו ציטול זוז"ג מותר.

אמנם גם צפסח גופי' יש לדדל להקל בזוז"ג דחמץ והוא דאפילו גורם דאיסורא לחודי' נמי אין צו איסור מן התורה וכמ"ש הרי"ן פ' כל הללמים [כב"ב, מדפי הרי"ף] גבי ע"ז שנארג בצרכי של ע"ז דמותר ע"י הולכת הנאה לים המלח ומשום דגורם אינו אסור אלא מדרבנן ע"ש, וכיון דהא דחמץ צפסח נמשהו אינו אלא משום חומרא דאיסור כרת אבל בנוקשה שאין צו כרת יש לו ציטול, א"כ כ"ש גורם שאינו אלא מדרבנן צעלמא דיש לו ציטול, משא"כ בנדרים דה"ל דשיל"מ ולא בטיל אפי' בדרבנן, אבל חמץ צפסח ס"ל לכמה פוסקים דלא הוא דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה כמ"ש לעיל סי' ה' ע"ש, והא דלא בטיל אינו אלא משום חומרא דכרת ומש"ה נוקשה בטל אע"ג שהוא דאוריית' משום שאין צו כרת א"כ גורם שאינו אלא מדרבנן זוז"ג מדין ציטול הוא כמש"ל סי' ו' ע"ש.

ובתוס' חולין (דף כ"ח) גבי ולד טריפה דמותר משום זוז"ג הקשו צ"ח דאמרי' גבי פרידה דאצו חמור ואמו סוס למ"ד אין חוששין לזרע האב דאסור להנהיג עם פרד שאצו סוס ואמו חמורה דהא זוז"ג מותר, וסירצו דע"כ לא אמרי' זוז"ג מותר אלא היכא דהאחד איסור והשני היתר אבל הכא האי לחודי' שרי והאי לחודי' שרי לא מהני זוז"ג ע"ש, ולפי דברי הרי"ן דזוז"ג

עדיין לא באו עצי הימר והקשה בכ"מ ז"ל ויש לתמוה דהא אפי' אי מדלית מהכא עצי הימר ה"ל למישרי משום דהו זוז"ג קדירה דהתירא וע"ש דאיסורא דומיא דתנור חדש שזיינו עכ"ל ואפשר דמהך קושיא הוליד המג"א דצ"ח צ"ל לא אמרי' זוז"ג מותר, ואינו (מוכח) [מוכח] דכבר כתב בט"ו יו"ד סי' קמ"ב על קושיא הכ"מ דהרמב"ם מיירי בצבוקה כנגדו דכה"ג אסור ע"ש, ועוד דהא משמע להדיא צ"ח דגם בקדירה שייך זוז"ג מותר דאמרו שם קדירה אסורה אפי' למ"ד זוז"ג שרי דמקמי דיתן ע"ש דהתירא יהיב לה בקדיר' ומשמע דאל"ה גם בקדירה זוז"ג מותר וא"כ ה"ה בע"ש דאיסור' וקדירה דהתירא וז"ע.

ובתוספ' ע"ז (דף מ"ח) כה"ה דס"ד דש"ס למימר דרבנן סברי זוז"ג מותר כחצו שם צ"ח ורבנן סברי זוז"ג מותר ז"ל פי' רצונו שמואל ומ"ה אסור רבנן ירקות צימות החמה דלא דמי דהכא עם זבל הנמ"י דמהני לגדל ולהחליף וזל הקרקע נמי מהני לגדל ולהחליף, אבל גורם דלל חיישי' שכולו אסור שאותה הנאה שהלל עושה להגן מן החמה אין הקרקע עושה וליכא נמי זל אחר דהיתר גורם עמו להליל מן החמה נמנחת כל הנחת זל של איסור כו' עכ"ל.

והרי"ן שם [כא"ב מדפי הרי"ף] כתב דאע"ג דלפי ס"ד דש"ס הו' סבירא לן דהיכא דאין הגורמים שוים לא אמרי' זוז"ג מותר אפי' לפי המסקנא דמסיק דר"י מתיר אפי' צימות החמה מוכח דזוז"ג מותר אפי' כשאין שני הגורמים שוין, אבל הרמב"ן חוכך להחמיר דאפשר ר"י דקאמר לרבנן לדידכו היינו רבנן דאמרו לו אף הוא נעשה זבל וא"כ לר"י נמי אסור לזרוע ירקות צימות החמה ע"ש, ובתוס' מבואר שם צפשיטות דגם במסקנא קאי הך סברא דהיכא דאין שני הגורמים שוין מענין אחד לא אמרי' זוז"ג מותר ע"ש.

ולכאורה יש לדקדק לפ"ז בתנור חדש ועצי הימר דהו זוז"ג ומותר אמאי הא אין הגורמים שוים דהע"ש גורמים חוס' והתנור מחזיק הלחם המונח בתוכו, אלא דכבר כתבו חוס' צפסחים (דף ע"ה) בשם הירושלמי דגם התנור גורם שלא יתפור חוס' האש ע"ש צ"ח תנור שגרפו וא"כ ה"ל שני הגורמים שוין מענין אחד והוא החום.

רלפ"ז יש מקום לדברי מג"א להחמיר בעצי איסור וקדירה של היתר משום דלא הו' שני גורמים שוין דקדירה אינה גורמת לחום ואין הגורמים מענין אחד.

וגם דברי הרמב"ם יש ליישב צ"ח במ"ש דקדירה שבישל מקצתו בעצי איסור כו' והקשה בכ"מ דאפי' מדלית עצי היתר אכתי ה"ל זוז"ג קדירה דהתירא ועצי איסור ע"ש ולפמ"ש נחת דקדירה וע"ש לא הו' גורמין שוים.

ונראה דהרמב"ם שכתב בקדירה שבישל מקצתו בעצי איסור ואח"כ בישל בעצי היתר דאסור התבטל כו' הוא מפרש כן מה דאמרו צ"ח בסוגיין קדירה אסורה דמקמי דיהיב ע"ש דהתירא קבלה ביטולא, והיינו דמיירי בקדירה דהיתרא שבישל מקצתו בעצי איסור ואח"כ בעצי היתר דאע"ג דה"ל זוז"ג והגורמין שוין ששניהן ע"ש אלא משום דמקמי דיתן ע"ש דהיתרא בטיל לה בעצי איסור והקדירה עצמה של היתר אינה מנטרפת עם עצי איסור להיות זוז"ג מפני שאין הגורמים שוין שזו גורם חוס' וזה הנחת התבטיל, משא"כ בתנור כה"ג מותר

שאלות ותשובות

תורת חסד

שאלות ותשובות על ארבעה חלקי השלחן ערוך,
אשר נשאל להלכה ולמעשה וקצת ביאורי סוגיות בש"ס

מאת רב רבנן גאון הגאונים המפורסם יחיד בדורו, שר התורה ורשכבה"ג נקש"ת מוהר"ד

רבי שניאור זלמן פראדקין זצוק"ל

רב ואב"ד פאלצק, לובלין וירושלים תובב"א

יוצא לאור במהדורה מפוארת ומתוקנת
בתוספת ציונים ומראי מקומות, הערות ומקבילות

אורה חיים

ה

מפעל תורת חכמי פולין
מכון ירושלים תשע"ט

ט' הרבה להקשות על הרמ"א מכל מקום יש ליישב דברי הרמ"א לנכון ואכמ"ל, ועל כל פנים לענין זה חזי לצרופי דברי הרמ"א אחר שבלאו הכי רוב הראשונים סבירא להו דחמץ בפסח לא הוי דבר שיש לו מתירין כלל, ובשיש חמץ בעין ואין המאכל מתקלקל יש לחוש להסוברים דחמץ בפסח הוי דבר שיש לו מתירין.

ועוד יש בענין זה כמה הערות ופלפולים ולא נפניתי יותר כעת לרוב הטרדות, ואי"ה יבואר עוד²⁵.

מתקלקל אם ישהנו עד אחר הפסח לכולי עלמא הוי במשהו רק משום חומרא דחמץ ולא מדין דבר שיש לו מתירין.

ועוד יש לצדד בזה, דהיכא דהחמץ עצמו ניטל משם ונשאר רק פליטת טעמו דפסק הרמ"א ביו"ד [סימן ק"ב סעיף ד'] דבדבר שיש לו מתירין טעמו בטל כל שאין האיסור בעין, ואם כן בחמץ בפסח בכהאי גוונא נשאר האיסור רק משום חומרא דחמץ ולא משום דבר שיש לו מתירין, ואף שהש"ך שם [ס"ק

סימן כא

חלב מבהמות שמאכילים אותם חמץ בפסח

7 ←

→ ועוד, דבחמץ בפסח שאסור במשהו ואפילו באלף לא בטיל י"ל דזה וזה גורם גם כן אסור אף בדיעבד, וכמ"ש המגן אברהם (בסימן תמ"ה ס"ק ה') בטעמם של הפוסקים דבעבודה זרה אפילו בשל על גבי גחלים או בחומו של תנור אסור, וכדאמרינן בפסחים (דף כ"ז ע"ב) לרבנן דשרו אפילו בשאבוקה כנגדו דמכל מקום בהקדש אסור כיון דאפילו באלף לא בטיל, ושהטור אזיל לטעמיה שכתב ביו"ד (סימן קמ"ב) בשם הרמ"ה דכיון דעבודה זרה לא בטלה אפילו זה וזה גורם אסור, והוא הדין בחמץ דהנאה כל שהו מיהו הוי וכו', ע"כ דברי המגן אברהם.

על דבר שאלתו אם מותר לאכול בפסח החלב מבהמות של נכרים שמאכילים אותם חמץ, והפרי מגדים באו"ח סוף סימן תמ"ח [א"א] וביו"ד סימן ס' [ש"ד ס"ק ה'] אוסר החלב שנחלב תוך מעת לעת מאכילת החמץ, דזה וזה גורם אסור לכתחילה, ובספר בית אפרים [או"ח סימן ל"ה] מיקל בזה, ושאל מעלתו להורות להלכה למעשה!

←

(א) הנה לכאורה אין להתיר בנידון דידן לקנות החלב מן הנכרים לכתחילה מדין זה וזה גורם (וכמ"ש רש"י בעבודה זרה דף מ"ט ע"א ד"ה מאי לאו כו' ופרה תשחט ותאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן על ידי שאר אכילות, ע"כ לשונו).

←

חדא, דזה וזה גורם לכתחילה אסור כמ"ש התוספות בפסחים (דף כ"ו ע"ב [ד"ה בין חדש [הראשון]] ובעבודה זרה דף מ"ח ע"ב [ד"ה ואין]), ולקנותו מן הנכרים גם כן י"ל דחשיב לכתחילה לענין זה, כדמשמע בש"ך ביו"ד (סימן ס' ס"ק ה' וי"ל קצת עיין שם), ומיהו מצינו דלקנות מן הנכרים חשיב כדיעבד לענין סתם כלים של נכרים אינן בני יומן כמבואר ברמ"א ביו"ד (סימן קכ"ב סעיף ו' ובט"ז שם בסימן ק"ח ס"ק ד' בשם התורת חטאת עיין שם), ולענין אין מבטלין איסור לכתחילה יש פלוגתא בזה אי לקנות מן הנכרים חשיב לענין זה לכתחילה או כדיעבד וכמ"ש לקמן.

→ אך י"ל דזה תלוי בעיקר סברת ההיתר דזה וזה גורם, דלשיטת הר"ן בסוף פ"ג דעבודה זרה נכ"א ע"א מדפי הרי"ף] דסבירא ליה דעיקר ההיתר דזה וזה גורם הוי מדין ביטול דכמו שאיסור בטל בהיתר היכא דליכא טעמא הכי נמי בהיתר הבא מכח גרמת איסור כל היכא שאיסור והיתר גרמו לו הוי כאילו נתבטל איסור זה עיין שם, לפי זה נראה דבאיסורי משהו שאין להם ביטול זה וזה גורם גם כן אסור כיון דאין כאן היתר מדין ביטול, אבל לפ"ד התוספות דמבואר בכ"ד דסבירא להו דהיתר דזה וזה גורם אינו מדין ביטול (ועיקר דברי הר"ן בעבודה זרה שם הוא להשיב על קושיית התוספות אפירוש רש"י שהקשו דשריותא דילדה שסיבכה בזקינה

1. עיין חלקת יואב תנינא סימן כ שכתב, וביותר האריך והרחיב הדיבור בזה בספר תורת חסד מהגאון מלובלין ז"ל סימן כ"א

25. לענין חמץ בפסח אם דינו כדין דבר שיש לו מתירין ראה עוד לקמן סימן כא אות ב וסימן כב אות יב וסימן מז אות ה.

מתורת ביטול ולא מדין זה וזה גורם כו' עיין שם), לפי זה י"ל דזה וזה גורם שרי אפילו באיסורי משהו ולא תליא הא בהא כלל.

← ולפ"ד הר"ן הנ"ל מיושב תמיהת התוספות בפסחים (דף כ"ז ע"ב בד"ה הקדש) בבעיא דרמי בר חמא בתנור שהסיקו בעצי הקדש כו' דא"ל רבא הכי השתא כו' הקדש אפילו באלף לא בטיל, ותמהו התוספות דמה חומר הוא זה הא הקדש הוא דבר שיש לו מתירין על ידי חילול דדבר שיש לו מתירין לא בטיל אפילו באיסור קל מדרבנן כו', ולפ"ד הר"ן והמגן אברהם הנ"ל ניחא בפשיטות, דאף דהא דהקדש לא בטיל אינו משום חומר שבו רק מטעם דבר שיש לו מתירין מכל מקום כן הדין בכל איסורי משהו דאף זה וזה גורם אסור גם כן מה"ט ובכל דבר שיש לו מתירין נמי דינא הכי, והתוספות שהוקשו בזה היינו לשיטתם דסבירא להו דהיתר דזה וזה גורם אינו מדין ביטול כלל, אבל להר"ן והמגן אברהם אתי שפיר (וזהו לפ"ד המהרש"ל בפסחים שם שפירש דבעיא דרמי בר חמא הוא בזה וזה גורם אבל משום שבח עצים בפת ליכא למיבעי כיון דאפר הקדש לעולם אסור וחשוב האיסור בעין עיין שם).

→ והנה בדין זה וזה גורם היכא דבדיעבד שרי ולכתחילה אסור אם נימא בנידון דידן דלקנותו מן הנכרים חשיב לכתחילה ואסור כנ"ל יש לבאר בזה, ולכאורה י"ל בפשיטות דלפ"ד הר"ן דהיתר דזה וזה גורם הוי מדין ביטול, ומבואר שם בר"ן בהדיא דהא דאסור לכתחילה בזה וזה גורם הוא משום דהוי כמו מבטל איסור לכתחילה, ומה"ט נראה דמשום הכי אסור לכתחילה להאכיל את בהמתו דברים האסורים כו', אבל לקנות מן הנכרי אחר שהאכילה דברים האסורים י"ל דשרי לכתחילה כיון שהאיסור כבר נתבטל ביד הנכרי ואין כאן מבטל איסור לכתחילה, וכמ"ש בהגהת שערי דורא ש"א [סימן א'] דמותר לכתחילה לקנות מן הנכרי כשנתבטל האיסור ביד הנכרי עיין שם, אלא דלפ"ד הר"ן הנ"ל דזה וזה גורם הוא מדין ביטול אם כן בלאו הכי לפי זה בנידון דידן אסור זה וזה גורם אפילו בדיעבד כיון דחמץ בפסח במשהו וכנ"ל, מיהו נ"מ בזה בהאכילה הנכרי שאר איסורים (ולפי מ"ש לקמן י"ל ולצדד להיתר בזה אף בחמץ בפסח לדברי הר"ן גם כן).

וראיתי בראב"ד סוף פ"ה מהלכות נדרים [הט"ז] שהקשה בהא דאמרינן אסור בגידוליהן אפילו בדבר שזרעו כלה אמאי הא קיימא לן זה וזה גורם מותר, והכסף משנה שם² תירץ בחד תירוצא דשאני נדרים דהוי דבר שיש לו מתירין ולהכי לא שרי בהו זה וזה גורם כו', ועל כל פנים מדברי התוספות והראב"ד מוכח דסבירא להו דבדבר שיש לו מתירין נמי זה וזה גורם מותר.

ונראה להביא ראיה לדברינו, ויבואר בזה דברי ה"ר יקר שבמרדכי פ"ז דיבמות (אות [ס"ה] [ס"ו]) שפירש במתניתין דתרומות [פ"א מ"ט] דכהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה דטעמא מפני שהבהמה מתפטמת מן התרומה ונמצא שאחר כך יאכל הישראל תרומה, והקשה בספר מחנה לוי [עבודה זרה ט"ו ע"א לתוספות ד"ה ישראל] שזהו סותר לדברי הגמרא בעבודה זרה (דף ט"ו ע"א) דמוכיא הגמרא מהך מתניתין דשכירות לא קניא דאי ס"ד דשכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידיה היא, ולדברי ה"ר יקר הנ"ל לא מקשה הגמרא מידי דמכל מקום אסור להאכילה כרשיני תרומה שלא יאכל הישראל אחר כך תרומה והיאך מוכח דשכירות לא קניא.

(ולפ"ד הר"ן הנ"ל היה מקום ליישב גם כן קושיית התוספות בחולין (דף ס"ט ע"א ד"ה תלתא) מאי קמיבעיא ליה והא קיימא לן דזה וזה גורם מותר והניחו בתימא, והיה י"ל לפי מ"ש הש"ך ביו"ד (סימן י"ד ס"ק י"א) בשם הרשב"א דאיסור יוצא אין בו איסור מחמת עצמו כלל רק שאין לו סימנים כו' והאבר לבדו נשאר חי כו', ואם כן לפ"ד הר"ן הנ"ל דזה וזה גורם הוא מדין ביטול י"ל דלא שייך ענין ביטול אלא איסור בהיתר, מה שאין כן התם באיסור

ויש לתמוה עליו דלפי דעתו עדיפא הו"ל

דמפקעי מידי שעבוד וכו' ובתרומה אפשר דהוי משום דהוי דבר שיש לו מתירין.

וכמעט שלא הניח פינה שלא נשחטת בה. 2. זה לשון הכסף משנה שם, י"ל הכא בנדרים הוי טעמא משום דקונמות חמירי

לכתחלה מן הנכרי, וראיתי שכן פסק גם כן בתש"ו מהר"מ לובלין סוף סימן ק"ד עיין שם, אמנם מצאתי בתשובת הרדב"ז ח"ג (סוף סימן תקמ"ח) [תקמ"ז] שפסק להיפך דאסור לקנותו לכתחלה מן הנכרי דהוי זה כאילו מבטלו עכשיו לכתחלה, ותמיהני על האחרונים שלא העירו בד"ז, ומכל מקום נראה דהעיקר כהגהת שערי דורא ומהר"מ לובלין הנ"ל, והרדב"ז גופיה שם הרגיש שמדברי הרשב"א משמע להתיר בכהאי גוונא עיין שם, וכמ"ש במקום אחר.

→ (ב) **ואמנם לענין מ"ש לעיל [אות א'] לפ"ד הר"ן** והמגן אברהם דהיתר דזה וזה גורם הוא מדין ביטול וממילא בחמץ בפסח דהוי במשהו זה וזה גורם נמי אסור יש לצדד בזה.

חדא, דלפי מ"ש הש"ך [ס"ק ה'] והפרי חדש [ס"ק ה'] ביו"ד סימן ס' דאף כשנתפטמה הבהמה רק מאיסור לחוד אינו אסור רק באיסורי הנאה ולא באיסורי אכילה שהרי אינו אוכל האיסור עצמו וכדמשמע בתוספות דעבודה זרה (דף מ"ט ע"א ד"ה שאם [השני]), ולפי זה י"ל בנידון דידן שזה תליא במחלוקת הפוסקים [אר"ח] ריש סימן תמ"ז [סעיף א'], דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו דחמץ בפסח אוסר במשהו אף בהנאה, אבל הראב"ד פוסק דבמשהו אינו אוסר בהנאה רק באכילה, וכן נראה דברי הר"ן שיליה עבודה זרה³, ולפי זה י"ל דבחמץ שפיר יש להתיר בזה וזה גורם אף לסברת הר"ן הנ"ל, כיון דמשום איסור אכילה ליכא כלל במה שנתפטמה הבהמה מתמץ בפסח וכנ"ל רק משום איסור הנאה שבו, ולענין איסור הנאה אין חמץ אוסר במשהו לפ"ד הראב"ד והר"ן הנ"ל ואם כן שפיר מהני כאן היתר דזה וזה גורם כמו בכל איסורים.

→ ועוד יותר מזה י"ל, דאף להפוסקים דסבירא להו בתערובת חמץ במשהו דיש היתר על ידי שישליך דמי הנאתו לאיבוד (שזהו דעת רשב"א ורשב"ם וראב"י והאחרונים⁴ פסקו שיש לסמוך עליהם בהפסד מרובה כו'), גם כן יש לצדד בזה לענין זה וזה גורם וכמבואר.

[ומ"ש המגן אברהם בסימן תמ"ה [ס"ק ה']] דבתמץ לא מהני זה וזה גורם כיון דהוי במשהו הא התם קאי המגן אברהם לדברי הרמב"ם וסייעתו

להקשות ע"ד ה"ר יקר הנ"ל ממתניתין גופה, מסיפא דמתניתין בתרומות שם דתנן התם דכהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה, והשתא לא מיבעיא לדברי התוספות ביבמות (דף ס"ו ע"ב ד"ה אבל) דהכהן ששם פרה מישראל הוי רק שואל עליה דודאי קשיא אמאי שרי להאכילה כרשיני תרומה שיאכל אחר כך הישראל תרומה, ואף לפירוש רש"י ביבמות שם [ד"ה אבל] שאם תיכחש או תיאנס או יוזלו פרות יחזיר הדמים מכל מקום כיון שאם לא יפחתו חוזרת בעינה להישראל אם כן אמאי שרי להאכילה כרשיני תרומה (ובודאי אין סברא לומר שהתירו במקום ספק כזה שעומד להתברר אחר כך).

אלא י"ל דה"ר יקר סבירא ליה כשיטת הר"ן הנ"ל דהיתר דזה וזה גורם הוא מדין ביטול ולכתחלה אסור משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, והכא בכהן ששכר פרה מישראל אם יאכילנה כרשיני תרומה אם כן אחר כך כשיחזירנה להישראל הו"ל זה וזה גורם להישראל כיון דאצלו אכלה מקודם חולין (וכדאיתא ברש"י דעבודה זרה דף מ"ט ע"א ד"ה מאי כו' שהבאתי לעיל), אלא דמכל מקום אסור להכהן לכתחלה להאכילה כרשיני תרומה דזה וזה גורם לכתחלה אסור משום דהוי כמבטל איסור לכתחלה מאחר שהפרה היא של ישראל, מה שאין כן בכהן ששם פרה מישראל כיון שמקבל אחריותה כשואל ומשום הכי מיקרי לענין זה קנין כספו (ועיין שם בירושלמי שיליה תרומות), שפיר שרי לכתחילה להאכילה כרשיני תרומה כיון דהפרה חשיבא שלו, והוי כמו קונה פרה מישראל ולדידיה הוי תרומה היתרא, ואם אחר כך יחזור הישראל ויקנה אותה ממנו הרי כבר נתבטלה ביד כהן ואין כאן מבטל איסור לכתחלה, וכן שרי נמי לקנות מן הנכרי פרה שהאכילה איסורין היכא דהוי זה וזה גורם כיון שכבר נתבטל ביד הנכרי ובכהאי גוונא זה וזה גורם שרי לכתחלה וכנ"ל, ואם כן שפיר מוכיח הגמרא בעבודה זרה מהך מתניתין דשכירות לא קניא דאם לא כן אמאי לא שרי להאכילה כרשיני תרומה בשוכר כמו בשם פרה מישראל דבסיפא דמתניתין וכנ"ל ואתי שפיר.

אך בעיקר הדין שכתבנו לעיל בשם הגש"ד דכשנתבטל האיסור ביד הנכרי מותר לקנותו

3. לעיל סימן יט אות א כתב רבינו שהר"ן כ"כ בשם הראב"ד. 4. ראה חק יעקב סימן תמו ס"ק ב, וראה עוד שו"ע הרב שם סעיף ב.

זה מצרפין גוף העיסה לבטל הגורם של השאור כיון דאיכא זה וזה גורם, דזה אינו, דמבואר במתניתין דערלה (פ"ב מ"ו) דשאור של חטים בעיסת חטים הוי מין במינו, ואם כן אף העיסה הוא מין במינו עם השאור ואין כאן מבטל כלל לגורם של איסור, אם לא שנדחוק עוד לפרש במתניתין דזה וזה גורם (שם מ"א ומ"ד) דמיירי בשני מינין כגון שאור של חטים בעיסה של שעורים, ואין זה במשמע כלל.

(ובמ"ש הבית יוסף ביו"ד סימן צ"ח [ד"ה ומ"ש וא"א ז"ל הסכים] בשם המ"כ והאגור וכן הוא במרדכי [עבודה זרה פ"ה סימן תתנ"ד] דשאור ועיסה שני מינים הם, ומשמע דאף שהם של מין אחד, היינו כמ"ש בכרתי ופלתי שם [ס"ק ד'] דליק ממתניתין הנ"ל דעיסה קודם שהחמיצה שהיא צריכה לשאור ועומדת להחמיצה אז היא מין במינו עם השאור מה שאין כן אחר שהחמיצה העיסה הוי מין בשאינו מינו עם השאור עיין שם).

✦ וגם אין סברא לומר דלפירוש רש"י אטיין כל הני סתמי דמתניתין כמאן דאמר מין במינו בטל ודלא כהלכתא לפי דברי רש"י הנ"ל, וכן קשה מהא דפסחים (דף כ"ו סוף ע"ב) דסבר הגמרא אליבא דרבי דזה וזה גורם מותר, ופירש רש"י [ד"ה אימור] עצי איסור שגמרו את התנור ועצי היתר שגמרו את הפת, והא רבי גופיה סבירא ליה בחולין (דף ק"ט ע"א) כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל וכמ"ש רש"י שם [ד"ה ותו לא מיד⁵], אלא שיש לומר קצת דמכל מקום הכא לא חשיב זה מין במינו כו'.

אך בלאו הכי אי אפשר כלל לומר בד' הר"ן שהיתר דזה וזה גורם יהיה שוה לביטול איסורין חד בתרי, דאם כן לא נתיר בזה וזה גורם אלא אם כן כחו של היתר מרובה מגורם של האיסור, והרי פשוט בכ"ד דאף כששוין כח הגורם של ההיתר ושל האיסור גם כן הוי זה וזה גורם ושרי, והיאך נימא דבטל כאן האיסור בהיתר מאחר שאין כאן רוב היתר כלל (אם לא שנדחוק כנ"ל דלענין זה מצרפין גוף הדבר הנעשה על ידי הגורמים כו').

ועוד, דלפ"ד המרדכי בחולין פרק הזרוע [פ"י סימן תשל"ז] בשם ה"ר משולם דכשהאיסור וההיתר

דסבירא להו דחמץ בפסח אוסר במשהו אף בהנאה ולית ליה תקנתא, משום הכי לדידהו יש לאסור גם בזה וזה גורם. ובזה ניחא דברי המגן אברהם עצמו (בסימן תמ"ב ס"ק ט') בדבש שהחמיצו בשמרי דבש שבישל כל השנה ודבש הראשון היה מחומץ בשמרי שכר כו' ומסיק המגן אברהם שם שאם היה שם גם כן שמרי דבש היתר ה"ל זה וזה גורם ושרי, הרי דסבירא ליה דזה וזה גורם שרי בחמץ בפסח, רק ש"ל דהתם מיירי שהחמיצו קודם פסח ואז זה וזה גורם שרי (ולכולי עלמא לא אמרינן בזה חוזר וניעור), ואין זה וזה גורם אסור בחמץ רק תוך הפסח דאז הוא במשהו, מיהו לא ה"ל להמגן אברהם לסתום רק לפרש דבתוך הפסח כהאי גוונא אסור, ולהנ"ל אתי שפיר, דהתם קאי המגן אברהם ע"ד תשו' הרשב"א שם ולדעתו שפיר מהני זה וזה גורם בחמץ בפסח כנ"ל, ואמנם בלאו הכי י"ל ולחלק בין הנושאים וא"ל יותר).

אך מלבד זה יש לצדד להתיר זה וזה גורם בחמץ בפסח אף לפ"ד הר"ן דסבירא ליה היתר זה וזה גורם מדין ביטול ולא מוכח כלל לדעתו לאסור זה וזה גורם באיסורי משהו.

דצריך לבאר דעת הר"ן, דאי נימא דלפ"ד הר"ן היתרא דזה וזה גורם וביטול איסורין חד בתרי חד דינא להו בכל מילי, אם כן תיקשי בהא דקיימא לן דזה וזה גורם מותר בדיעבד וכדנתיב בכרייתא דעבודה זרה שם ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריק והרכיב מותר, והשתא אם עבר במזיד ליהוי כמבטל איסור לכתחלה דקיימא לן דאסור למי שנתבטל בשבילו.

ותו קשיא שהר"ן בעבודה זרה שם כ"כ לפרש בדברי רש"י שם דסבירא ליה היתר זה וזה גורם מדין ביטול, והא רש"י פוסק כמאן דאמר מין במינו במשהו (כמ"ש רש"י בחולין דף ק"ט ע"א [ד"ה ותו לא מיד⁵] ובפסחים דף ל' ע"א [ד"ה אמר רבא]), ואם כן כשהגורמים של איסור ושל היתר המה מין במינו כמו בשאור של איסור ושל היתר שנפלו לעיסה דתנן במתניתין [ערלה פ"ב מ"א] דפליגי בזה וזה גורם היאך מתירין משום זה וזה גורם והא מין במינו במשהו ואין כאן ביטול. ואין לדחוק ולומר דלענין

5. ראה עוד ח"ג סימן ג אית ד ואת ה.

יוצן כו', וכן מוכח בדברי הר"ן בעבודה זרה גם כן, ולפי זה מוכח מעובדא דההיא גנתא דזה וזה גורם מותר אפילו באיסורי משהו וכמבואר, ואף שי"ל באופן אחר שלא תיקשי מההיא גנתא כו', וא"ר להאריך.

מכל מקום נראה ליישב כל הקושיות בחדא מחתא, והוא באופן זה, שהר"ן מעולם לא סבר לומר שבדין זה וזה גורם אין היתר רק על פי האופנים ותנאים של ביטול איסור בעין שנתערב בהיתר הדרתרי, ומה דמות יערכנו תערובת הגורמים לתערובת עצם האיסור, ועיקר הסברא דזה וזה גורם הוי כך, דכיון דבגורם של איסור לכדו בלא היתר כלל מכל מקום אינו אוסר רק באיסורי הנאה ולא באיסורי אכילה (כמ"ש הש"ך בשם התוספות והובא לעיל), והיינו משום שהגורם נחשב גם כן הנאה, ובשני גורמים אחד איסור ואחד היתר אף שכתן שוה מכל מקום קליש ליה איסורא שהגורמים מעורבים והדבר הנגזר משניהם לא חל עליו שם איסור מאחר שלא האיסור לכדו פעל עליו גורם זה ולא יתואר עליו שם הנאת איסור (וכ"מ מלשון הרמב"ם פ"י מהלכות מעשר שני (ה"כ) (הכ"א)), והיתר זה יש לו דמיון לביטול איסורין, רק דבנתערב עצמות האיסור צ"ל רוב היתר דאם לא כן לא אבד האיסור שמו ועצמותו מה שאין כן בתערובת גורמים וכנ"ל, ואף לפ"ד ה"ר משולם הנ"ל דאיסור בהיתר לא בטיל כשתחלת ביאתם לעולם בתערובת, היינו משום דבעינן דומיא דקרא דאחרי רבים להטות, מה שאין כן בתערובת גורמים דאפילו רוב לא בעינן כלל, ולפי זה כל שכן בחמץ בפסח דאף דהוי במשהו מכל מקום זהו רק חומרא מדרבנן, ופשיטא שלא החמירו מהאי טעמא לאסור בזה וזה גורם כלל אף לפ"ד הר"ן, ולק"מ כל הקושיות הנ"ל, הרי מבואר שלפ"ד הר"ן נמי י"ל דזה וזה גורם שרי בחמץ בפסח.

ועוד היה אפשר לצרף סברא להקל בנידון דידן, לפי מ"ש בספר שערי תשובה באו"ח (סימן תס"ז ס"ק ל') די"ל דחמץ של נכרים אינו אוסר במשהו, ואם כן ממילא בנידון דידן י"ל דכיון שהבהמה אכלה חמץ של נכרים ונעשה זה וזה גורם יש להתיר אף לפ"ד המגן אברהם הנ"ל דסבירא ליה דחמץ בפסח דהוי במשהו זה וזה גורם נמי אוסר, מכל מקום הא חמץ של עכו"ם אינו במשהו לפי הנ"ל. אך עיקר דברי השערי תשובה הנ"ל לא נתחוורו

תחילת ביאתם לעולם על ידי תערובת לא שייך ביטול כרוכ כלל, אם כן הא בזה וזה גורם לעולם תחלת ביאתו של הדבר על ידי שני הגורמים בתערובת ואמאי בטיל. (אלא שבזה יש לחלק, ועיין במשנה למלך סוף פ"א מהלכות מטמאי משכב [הי"ד] שמהר"י אלפאנדרי מחלק לענין החלב שמתערובת איברים כיון שמתחלה יש לו מקום מיוחד אף דאחר כך בשעת יציאתו לעולם נולד בתערובת שפיר בטל וכדמשמע בתוספות זבחים (ריש דף כ"ו [ד"ה שחט]), והמשנה למלך שם פליג על זה עיין שם, וכאן י"ל באופן אחר ואכמ"ל).

וגם צריך לכאר במה שהקשה הבית יוסף ביו"ד סימן קמ"ב ע"ד הרמ"ה שכתב דכיון דעבודה זרה לא בטלה אפילו זה וזה גורם אוסר, דתיקשי מעובדא דההיא גנתא (בעבודה זרה דף מ"ט סוף ע"א) דעלה אמר רב יהודה אמר שמואל דהלכה כרבי יוסי דזה וזה גורם מותר (וכן קשה מפלוגתת רבי יוסי ורבנן בשוחק וזורה לרוח שם [מ"ג ע"ב] ובפסחים דף כ"ח ע"א ועין שם בתוספות), והט"ז שם [ס"ק ד'] תירץ לחלק, בין זה וזה גורם שאי אפשר כלל להיעשות הדבר בלא הגורם של איסור כמו תנור חדש שנגמר בעצי איסור ובתנור ישן לענין הפת שנאפה בעצי איסור דבזה אוסר אף שיש גורם דהיתר גם כן, מה שאין כן בגורם דאיסור שהוא רק משביח הדבר וכמו הגורם של הזבל שמשביח הקרקע אבל מכל מקום עיקר הדבר אפשר שיהיה מבלעדי האיסור גם כן רק שלא היה טוב כ"כ בזה מותר זה וזה גורם, והא דבעי הגמרא בעבודה זרה לאוקמי ברייתא דשדה שנזדבלה כרבי אליעזר בלאו הכי דחי ליה שם, ע"כ דברי הט"ז.

ועם שסברתו נכונה ליישב דברי הרמ"ה, אבל מד' הרי"ף בפסחים פרק כל שעה [ו' ע"א מדפי הרי"ף] שהוכיח דהלכה כברייתא דחדש יוצן מהא דמסיק בעבודה זרה דהלכה דזה וזה גורם מותר גבי גורם דזבל ומייתי עלה גם כן מעובדא דההיא גנתא כו' (והא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי קאי ארבי יוסי דמתניתין שם דמיירי בזריעת ירקות לענין זבל ולא ארבי יוסי דברייתא שאם נטע והבריך והרכיב מותר כדמוכח בגמרא וכן מבואר בדברי הרי"ף סוף פ"ג דעבודה זרה שם [כ"א ע"ב מדפי הרי"ף]), הרי דלא שמיע ליה ולא סבירא ליה חילוקן של הט"ז בין זה וזה גורם דזבל לזה וזה גורם דחדש

עלמא מודים דעל כל פנים אין אוסר בהנאה בחמץ של נכרים, ויש להסביר בזה ואכמ"ל.

→ (ג) אך לכאורה יש להביא ראיה לדברי המגן אברהם [סימן תמ"ה ס"ק ה'] דבחמץ בפסח דהוי במשהו אף זה וזה גורם אסור, מהא דאיתא בירושלמי (פ"ב דערלה ה"ו ופ"ה דעבודה זרה הי"א) אמר רבי ירמיה בשם ריש לקיש מאן תנא חמצן של נכרים רבי אליעזר כו' ואנן לית אנן אמרין כן אלא רבי הילא בשם רבי שמעון בן לקיש ירדו לחמצן של נכרים כרבי אליעזר ועוד מן הדא וכו' ואורין ליה כרבי אליעזר כו' עיין שם, ופירש הפני משה בעבודה זרה שם שהחמירו רבנן בחמצן של נכרים וירדו להם בשיטת רבי אליעזר ולא פליגי עליה חכמים בזה, הרי מוכח מכאן דמשום חומרא דחמץ אמרינן דזה וזה גורם נמי אסור.

אך זה אינו, דאף אם נימא כהמגן אברהם דזה וזה גורם אסור בחמץ בפסח משום דהוי במשהו, מכל מקום בירושלמי התם דמיירי בחמץ אחר הפסח דאינו במשהו ולמה יאסר בזה וזה גורם, וגם ל"ל כלל התם משום חומרא דחמץ דלא מצינו כלל שיחמירו חכמים בחמץ אחר הפסח יותר משאר איסורין אף לרבי יהודה דחמץ אחר זמנו אסור מן התורה, וכמ"ש המגן אברהם (סימן תמ"ז ס"ק מ"ד) בפשיטות עיין שם.

וראיתי בירושלמי בערלה שם בפירוש מוהר"א פולדא שפירש דרבנן דרבי אליעזר דשרו בזה וזה גורם היינו בתרומה אבל באיסורי הנאה מודו דזה וזה גורם אסור, ולפי זה שיטת הירושלמי פליגא אגמרא דידן דנקיט עיקר דינא דזה וזה גורם רק באיסורי הנאה וכנ"ל.

ולכאורה יש להוכיח כן דהבבלי והירושלמי פליגי בזה, מהא דאיתא בירושלמי סוף פ"ק דערלה [ה"ה] אהא דרבי יוסי אומר אין נוטעין ייתור של ערלה אמר רבי יוחנן עבר ונטען מותר עבר והרכיב אסור, ופליג אגמרא דידן [עבודה זרה מ"ה ע"ב] דאמרינן ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב

כלל⁶, ובודאי נראה מסתימת הפוסקים דחמץ בפסח במשהו אפילו של נכרים, ואדרכה אחד טעמא כל שכן הוא בחמץ של נכרים דהוי במשהו⁷, דכבר נודע דברי המרדכי [סימן תקע"ג] דחמץ בפסח לא הוי דבר שיש לו מתירין משום שחזור לאיסורו לשנה הבאה, אבל הר"ן בפרק כל שעה [ו' ע"ב מדפי הרי"ף] כתב הטעם דחמץ בפסח לא הוי דבר שיש לו מתירין משום דאחר הפסח נמי יהיה אסור מדרבנן בעיניה על כל פנים ולא שרי רק בתערובת עיין שם, ולפי זה לדברי הר"ן בחמץ של נכרים בפסח ודאי הוי דבר שיש לו מתירין דאחר הפסח יהיה שרי בעיניה ממש, וכן ראיתי שכתב הרמב"ן במלחמות שם [ו' ע"ב מדפי הרי"ף] בהדיא וז"ל וכל שכן חמץ של נכרים שנפל לקדירה של ישראל שאפילו בעינו דבר שיש לו מתירין הוא, ע"כ לשון הרמב"ן, ורק לפי דעת המרדכי הנ"ל דלא הוי דבר שיש לו מתירין משום שחזור לאיסורו לשנה הבאה וה"ט שייך אף בשל נכרים, וגם ממש בתשובת הריב"ש (סימן ת') בסופו בשם הלכות הרי"צ גיאת מבואר דאין חילוק בין חמץ של ישראל או של נכרים לענין תערובת בתוך הפסח כו' עיין שם, וכ"מ גם כן מדברי הרוקח שהובא בט"ז (או"ח) סימן תס"ז ס"ק י"ז בדלי של מים שנמצא בו חמץ כו' עיין שם.

מכל מקום מה שכתב שם בשערי תשובה אחר כך דחמץ בעין של נכרים אוסר במשהו אבל הבלוע מחמץ שאין בו בנותן טעם לא נאסר במשהו בהיותו ביד הנכרים דלא שייך אז גזירת חז"ל על משהו, אפשר לצדד בזה, והוא הדין בהיתר זה וזה גורם בנידון דידן, ובמקום אחר יבואר זה אי"ה.

ועוד י"ל ולצדד, דאפילו נימא דלא כהשערי תשובה הנ"ל רק דאפילו הבלוע מחמת משהו ביד הנכרים נמי נאסר מכל מקום יש לחלק בזה בין איסור אכילה לאיסור הנאה, דהא פליגי אמוראי בירושלמי דפסחים (פ"ב ה"ב) הובא בריב"ש שם אי חמץ של נכרים בפסח מותר בהנאה לישראל, ואם כן י"ל דאף דקיימא לן כמאן דאמר דאסור בהנאה מכל מקום לענין חומרא דמשהו יש לומר דכולי

6. ראה עוד לעיל סימן כ אות ד. ה. בשדי חמד אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן ג אות טז הביא דברי הרשב"א שכתב דאסור להעלות חמץ הגוי עכו על השלחן משום שעלול להתערב.

7. וכש"כ הרב א"ח סימן תמ סעיף ג כתב הטעם, כיון שחמץ בפסח במשהו רחוק הדבר שלא יתערב פירור אחד של הנכרי בשל ישראל. וא"כ מוכח דאיסור חמץ במשהו הוא אף בשל נכרים.

בין נקברין לנשרפין, דדוקא בנקברין דאף אפרן אסור זה וזה גורם נמי אסור וכו', ולפי זה י"ל בפירוש הירושלמי דירדו חכמים לשיטת רבי אליעזר בחמץ היינו כהפוסקים דקיי"ל כרבנן דר"י דחמץ מהנקברין כו', ובוזה מודו רבנן דזה וזה גורם נמי אסור, מה שאין כן במתני' דמיירי בכלאי הכרם דהוא מהנשרפין ובוזה שרי למאן דאמר זה וזה גורם מותר, אך מהירושלמי דסוף פ"ק דערלה הנ"ל דלר' יוסי אם הרכיב אסור מוכח דבערלה דהוי גם כן מהנשרפין נמי זה וזה גורם אסור כנ"ל, ועם שיש לדחות קצת ולפרש שם בע"א מכל מקום מחוורתא כנ"ל.

מותר, דהירושלמי לטעמיה דסבירא ליה דבאיסורי הנאה לכולי עלמא זה וזה גורם אסור, רק באגוז של ערלה דכלה בארץ קודם שיצמח (כמ"ש הראשונים⁸) והוי דומיא דביצה שנעשה אפרוח דנקט התם דקודם גידולו הוי עפרא בעלמא כדאיתא בתמורה (דף ל"א ע"א), אבל עבר והרכיב אסור דזה וזה גורם אסור באיסורי הנאה וכנ"ל.

← אך יש לתמוה על המפרש מוהר"א פולדא הנ"ל דהיאך אפשר לומר דבאיסורי הנאה דרבנן נמי מודו דזה וזה גורם אסור, דאם כן תיהוי תיובתא ממתניתין דערלה (פ"ב מ"ד ומט"ו) בשאור של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך העיסה כו' דתנא קמא מתיר לכהנים ורבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים, ואמאי הא אפילו שאור של חולין ושל כלאי הכרם שנצטרפו וחימצו אסור דאין היתר משום זה וזה גורם כיון דכלאי הכרם הוא מאיסורי הנאה וכנ"ל, ומוכח בהדיא דרבנן שרי זה וזה גורם אף באיסורי הנאה, אלא צ"ל בפירוש הירושלמי, דאף על גב דרבנן פליגי ארבי אליעזר אף באיסורי הנאה מכל מקום בתרומה לית הלכתא כרבי אליעזר דיחידאה הוא, כדאמר התם בירושלמי, אבל באיסורי הנאה הלכה כרבי אליעזר דזה וזה גורם אסור, דבוזה לאו יחידאה הוא, דכל הני תנאי דברייתא דחמצן של נכרים קיימי כוותיה בזה, וכ"מ מסוף דברי הירושלמי שם, ועוד מן הדא דאמר רבי חנינא כו' ואורין ליה כרבי אליעזר מה כיחידאה מורו לא משום שירדו לחמצן של נכרים כרבי אליעזר כו' הלכה כרבי אליעזר כו' (והלכתא מכלל דפליגי רבנן רק דבוזה הלכה כרבי אליעזר), ואולי שגם המפרש מוהר"א פולדא הנ"ל כוונתו כן.

→ (ד) והנה בכרתי ופלתי ביו"ד סימן ס' [ס"ק א'] כתב טעם אחר להתיר בהמה שנתפטמה בחמץ בפסח אף על גב דאסור בהנאה מכל מקום הנאה זו היא שלא כדרך הנאתן שיתחלק האיסור לשפע מזון לבהמה ובאכילת בהמה נהנה מאיסור אין לך שלא כדרך הנאתן יותר מזה, ושאיני כרשיני עבודה זרה דאסורים אפילו שלא כדרך הנאתן מה שאין כן בשאר איסורים, ע"כ דברי הכרתי ופלתי, ולכאורה דבריו תמוהים דנהי דכל האיסורים אין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא וכמבואר בתוספות שבועות (דף כ"ב ע"ב ד"ה אהיתרא ושם דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי) דשלא כדרך הנאתן אסור מדרבנן (ועיין תוספות עבודה זרה דף י"ב ע"ב ד"ה אלא).

אך ראיתי להמשנה למלך (פ"ה מהלכות יסודי התורה [ה"ח ד"ה אבל]) שהקשה בדברי התוספות בקידושין (דף נ"ו ע"ב ד"ה המקדש) שהקשו אמאי אינה מקודשת והא חזי ליהנות שלא כדרך הנאתה, ומזה משמע שדעת התוספות דשלא כדה"נ שרי לכתחלה וסותר לדברי התוספות הנ"ל. והריטב"א [ד"ה המקדש בערלה וכלאי הכרם] והר"ן [כ"ג ע"א מדפי הרי"ף] בקידושין שם באמת תירצו כן משום דשלא כדה"נ אסור מדרבנן ולא שרי רק לחולה שאין בו סכנה (ומ"ש הבית שמואל בסימן כ"ח ס"ק נ"ד דיכולה לימכר לחולה דבריו תמוהים וכמבואר בריטב"א שם דאסור למוכרו לחולה כדמים עיין שם).

ועל כל פנים לשיטת גמרא דידן דפליגי אהירושלמי ופסקינן הלכתא דזה וזה גורם שרי אף באיסורי הנאה י"ל דשרי גם כן בחמץ בפסח כנ"ל, ואין ראיה לדברי המגן אברהם הנ"ל.

אך היה י"ל בע"א בפירוש הירושלמי דערלה לתרץ לפ"ד המפרש מוהר"א פולדא הנ"ל דלא תיקשי ממתניתין דשאור של תרומה ושל כלאי הכרם כו' כנ"ל, לפי מ"ש בפרי מגדים ביו"ד סימן ס' [ש"ד ס"ק ה'] דיש לחלק באיסורי הנאה לענין זה וזה גורם

ועיין שם בהמשך הדברים שהביא לדחות ראיה זו. 8. כ"כ הרמב"ן בחידושו עבודה זרה מהא, מהירושלמי, והביאו הריטב"א שם.

שאנין ודף כ"ח ע"א (ד"ה ותנן)), אם כן מוכח מדבריהם דאיסור פרה שנתפטמה מכרשיני עבודה זרה אינו תלוי באיסור שלא כדה"נ כו'.

→ ובמקום אחר (ח"ג סימן ד' אות כ"ט) העירותי על דברי התוספות בחולין (ריש דף קט"ז (ד"ה חדא)), שהקשו דמיד כשאמר חמץ בפסח יוכיח נפרוך שכן גידולי קרקע כו', וחירצו בתירוץ השני דנימא בשר תקרובת עבודה זרה יוכיח כו', והשתא אם נימא דתקרובת עבודה זרה אין לוקין עליה שלא כדה"נ תיקשי מאי פריך הגמרא בפסחים (ריש דף כ"ה) לאביי מהך ברייתא דאיסי בן יהודה כו' ואם איתא נפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהם אפילו שלא כדרך הנאתן, מאחר דכלאו הכי ע"כ סמך הברייתא אהא דנימא תקרובת עבודה זרה יוכיח לתירוץ התוספות הנ"ל, ואם כן גם על פירכא זו דמה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהם שלכדה"נ גם כן יש להשיב בזה דנימא תקרובת עבודה זרה יוכיח, אלא מוכח דתקרובת עבודה זרה גם כן לוקין שלא כדה"נ, וי"ל בזה. (דלכאורה גם אם נימא דתקרובת גם כן לוקין שלכדה"נ מכל מקום תו נימא חמץ בפסח יוכיח, ואף דאם כן יהיה הדר דינא ואיכא למיפרך כל דהו מכל מקום הא ליכא למיפרך שכן ג"ק, וע"כ דמשמעות הברייתא דבאופן דנקיט פירכא גמורה ול"פ כל דהו שפיר יליף מהני תלת דנקיט וא"צ להיוכיח של תקרובת עבודה זרה, ועיין שם במהרש"א בחולין), ואכמ"ל בדרך אגב.

→ (ה) אך יש להתיר בנידון דידן לכתחלה משום דחשיב שלא כדה"נ, ובאופן זה, דודאי עיקר ההיתר בנידון דידן מדין זה וזה גורם (וכמ"ש לעיל אות א'), אלא דאם באנו לחוש לכתחלה משום דזה וזה גורם לכתחלה אסור אם נקטינן דלקנות מן הנכרים חשיב לכתחלה לענין זה וכנ"ל [שם], בזה י"ל דכיון דזה חשיב הנאה שלא כדה"נ דאינו אסור רק מדרבנן בכהאי גוונא שרי זה וזה גורם אף לכתחלה דלא החמירו בזה וזה גורם לאסור לכתחלה לענין שלא כדה"נ דהוי איסור דרבנן⁹.

אלא דלכאורה יש להביא ראיה דזה וזה גורם אסור לכתחלה אף לענין הנאה שלא כדה"נ, מהא

אמנם נראה שמדברי התוספות בקידושין גם כן לא נשמע כלל שיתירו לכתחלה ליהנות שלא כדה"נ, ומה שלא תירץ שם כן כהריטב"א והר"ן משום דשלכדה"נ אסור מדרבנן, היינו משום דהא דתנן [קידושין ג"ו ע"ב] דהמקדש בערלה ובכלאי הכרם אינה מקודשת משמע להו מדאורייתא אינה מקודשת, (דומיא דכלאי הכרם דודאי אינה מקודשת מדאורייתא, דהא הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם שלא כדרך הנאתן כדאיתא בפסחים דף כ"ד ע"ב, ובמקום אחר ביארתי דלא תיקשי הא דאמרינן דחמץ בפסח אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו אמאי אינו ברשותו מן התורה כיון דחזי ליהנות שלכדה"נ).

ועוד, דאם כן תיקשי הא דאמר רב גידל דהמקדש בחיטי קודדנייתא אין חוששין לקידושין [פסחים ד' ע"א], אמאי אינה מקודשת, והא ה"ל תרי מדרבנן דחמץ דאורייתא נמי הא חזי ליהנות שלכדה"נ ואסור רק מדרבנן, ואם כן בחמץ דרבנן לענין שלכדה"נ ה"ל תרי דרבנן וקיי"ל דהמקדש בתרי דרבנן מקודשת, ומגופה דמתניתין נמי איכא למשמע דהמקדש בערלה וכלאי הכרם אינה מקודשת משמע אפילו בערלה ובכלאי הכרם דרבנן (ועיין ברבינו ירוחם [תא"ו נכ"כ ח"א]), ומשום הכי הוצרכו התוספות לתרץ דאף מדאורייתא אינה מקודשת מחמת שלא כדה"נ, ועל כל פנים אין לסתור דברי התוספות המפורשים בכ"ד דמדרבנן אסור ליהנות שלא כדה"נ, ואם כן אין להתיר לכתחלה בנידון דידן מסברת הכרתי ופלתי הנ"ל דזה חשוב הנאה שלא כדה"נ, ואולי כוונת הכרתי ופלתי דכיון דאסור רק מדרבנן שוב יש לסמוך בזה על טעמים וצדדים אחרים להתיר בזה (וכמ"ש עוד אי"ה).

וגם במה שכתב הכרתי ופלתי דשאני פרה שנתפטמה מכרשיני עבודה זרה דתקרובת עבודה זרה אסור אף שלכדה"נ, הא חזינן שהתוספות נסתפקו בזה אי בתקרובת עבודה זרה בעינן כדרך הנאתו כמ"ש התוספות בעבודה זרה (דף י"ב ע"ב ד"ה אלא ועיין שם בתוספות דף מ"ג ע"ב (ד"ה אמרו) ודף מ"ח ע"ב (ד"ה לא) ובפסחים דף כ"ו ע"א (ד"ה

9. עיין מחזה אברהם ח"א סימן קיג. 10. בבכורי יעקב או"ח לכתחילה וכדין ביטול שאסור לכתחילה אפילו באיסור דרבנן, א שזה וזה גורם הוא משום ביטול, הרי אף באיסור דרבנן אסור

סימן א ד"ה שוב ראיתי כתב שלדברי הר"ן המובאים לעיל אות

בהא דדרשינן ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה [פסחים כ"ב ע"א] דאסורים נמי להסקה מדאורייתא, מוכח דסבירא להו דלהסיק באוכלין חשיב דרך הנאתן, והנאת שלכדה"נ אסור רק מדרבנן לפ"ד התוספות כמש"ל¹¹.

ואף דיש קצת סתירה בדבריהם דכפ"ק דפסחים (דף ה' ע"א ד"ה וכתוב) כתבו התוספות דהא דלא יסיק בו תנור וכיריים היינו מדרבנן, מכל מקום זהם נמי מוכח מדבריהם דלא אתו עלה מטעם שלכדה"נ רק משום דאחר שנשרף ונעשה גחלים הנאתו מותרת מדאורייתא, ויותר מוכח כן ממ"ש שם התוספות בתי' השני דכיון דמתחלת הבערה אינו יכול ליהנות ממנו אף על פי שיהיה לו הנאה אחר כך אסור ביום טוב, וע"כ דאסור מדאורייתא דבזה מוכיח רבי עקיבא שם מקרא דתשביתו וכתוב כל מלאכה כו' עיין שם, ואי נימא דלהסיק בחמץ חשוב שלכדה"נ אם כן גם בתחלת הבערתו יכול ליהנות מן התורה, אלא ודאי דהתוספות סבירא להו דחשוב זה דרך הנאתו.

→ ולענין אי איסור היסק בחמץ דאורייתא כיון דבשעת הדלקה ליתא לאיסורא בעיניה, עיין בתוספות פסחים (דף כ"ב ע"ב ד"ה מנין) שחילקו בין עצים שנעשים גחלים ובין שמן דהוי בעין כשדולק בנר כו', וכן כתבו התוספות בשבת (דף כ"ה ע"א סוף ד"ה הא בחול) דשמן ובשר ותבואה חשיבי בעין טפי בשעת היסק מעצים עיין שם, ואכמ"ל.

ואף דלכאורה הסברא פשוטה כמ"ש המאירי דלהסיק בחמץ חשוב שלכדה"נ דאינו עומד לכך, מככל מקום יש להסביר שהעיקר כדברי התוספות דאין זה בגדר שלכדה"נ, דדוקא היכא דכל האכילה או ההנאה הוא שלא כדה"נ מתחלה ועד סוף כמו אוכל חלב חי או הניח חלב ע"ג מכתו או ליכא איסור דאורייתא, אבל להסיק בחמץ אף דבתחלה הוי זה שלכדה"נ מכל מקום אחר שנחרך ונפסל מאכילה (דעדיין עומד באיסורו) שוב אינו עומד אלא להסקה ונמצא גמר היסקו הוי הנאה כדרך הנאתו, ועובר עליה מן התורה. (וי"ל דזה תליא בפלוגתא דרבי זירא ואב"י בפסחים (דף כ"ד ע"ב), דלרבי זירא דסבירא ליה שם דמי פירות נמי חשיב

דאיתא בירושלמי פרק כל שעה [ה"א] אמתניתין דלא יסיק בו תנור וכיריים עבר והסיק ייבא כהדא אם חדש יותץ ואם ישן יוצן, והיינו דכמו דפליגי תנאי התם בערלה וכלאי הכרם הכי נמי פליגי בעבר והסיק בחמץ בפסח. (ולפ"ד המגן אברהם הנ"ל [אות א'] דסבירא ליה דחמץ בפסח לכולי עלמא זה וזה גורם אסור, י"ל דהפירוש בירושלמי הכא כן דבחמץ בפסח לכ"ע אם חדש יותץ, או דקאי אמתניתין דעבר זמנו והיינו בערב פסח דעדיין חמץ אינו במשהו, ואז זה וזה גורם שרי, ותליא בפלוגתא דתנאי דזה וזה גורם).

→ והשתא לפי מ"ש הרב המאירי בחידושיו לפסחים [כ"ד ע"ב ד"ה כל איסורין שבתורה] דלהסיק בחמץ חשוב שלא כדה"נ, וכן כתב הפני יהושע ושם כ"ד ע"ב ד"ה ולא יסיק, ולכאורה יש סיעתא לדבריהם מדברי התוספות בבבא קמא (דף ק"א ע"א ד"ה ולא) דדבר שאינו עומד להדלקה אם הדליקו חשוב שלכדה"נ עיין שם, ואם כן מוכח מהירושלמי דלמאן דאמר זה וזה גורם אסור אף אם נהנה שלכדה"נ להסיק בחמץ גם כן אסור, מיהו אין מזה ראייה לנ"ד דלמאן דאמר זה וזה גורם אסור אף בדיעבד מדינא לדידיה ודאי יש לאסור גם כן אף שלא כדה"נ, מה שאין כן לדידן דקיימא לן זה וזה גורם מותר אלא זמכל מקום לכתחלה מחמירין, בזה י"ל שפיר דלענין שלא כדה"נ דאסור מדרבנן לא מחמירין כן ושרי זה וזה גורם אף לכתחלה. (ובמ"ש הרא"ש בפרק כל שעה סוף סימן ב' בשם ה"ר יונה דבחמץ בפסח דהוי מן הנקברין דאפרן אסור וכל שכן הגחלים דיש לאסור אם בישל עליהם, י"ל דמיירי שאפה או בישל ע"ג הגחלים של חמץ לבד דליכא זה וזה גורם, וכ"כ בקרבן נתנאל [אות ב'], אבל אם נצטרפו עצים של היתר דהוי זה וזה גורם י"ל דשרי אף לכתחלה אם נימא כנ"ל דזהו חשוב שלכדה"נ, וזהו דלא כהפני יהושע שם בסוגיא [כ"ז ע"ב ד"ה לא יסיק] דמפרש בדברי הרא"ש דמיירי אף בזה וזה גורם).

אלא שעיקר דברי המאירי דסבירא ליה דלהסיק בחמץ חשוב שלכדה"נ, וכן נקיט הפני יהושע בפשיטות, לא נראה כן מדברי התוספות דפסחים (דף כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי) שכתבו התוספות להדיא

¹¹ ראה עוד דברי הר"ן שכתב רבינו להלן. 11. ראה עוד לקמן סימן טב את ט.

תורת חסד

דהתם דקאמר רק כדרך אכילתן למעוטי אוכל חלב חי משמע דלענין הנאה לא בעינן כדרך הנאתן, וללישנא בתרא דקאמר דרך הנאתן למעוטי חלב שור הנסקל על גבי מכה אמרינן שם וכל שכן אוכל חלב חי, וכדמשמע גם כן מהא דאמר אביי שם הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם שלא כדרך הנאתן, דלישנא דהכל מודים היינו בין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא דזולת זאת לא מצינו שם בזה פלוגתא מפורשת, והשתא תיקשי ללישנא קמא דרבי אבהו אמר רבי יוחנן דשלכדה"נ אסור מן התורה אם כן אמאי נמכרין לגננין לזבל דהכא גם כן לרבי אבהו קיימינן, אלא מוכח שפיר דדם מותר בהנאה.

ואין לרחות דהא מבואר בירושלמי [פסחים פ"ב ה"א] דרבי יוחנן סבירא ליה כחזקיה ולא כרבי אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל כו' איסור הנאה במשמע¹⁵, ואם כן מאי מקשה הגמרא לרבי אבהו והרי דם כו' דהך דשלכדה"נ אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כו' ורבי יוחנן לטעמיה, זה אינו, דהך מתניתין דיומא דאלו ואלו מתערבין באמה כו' ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהם אתיא כרבי מאיר ורבי שמעון כדאיתא ביומא (דף נ"ט סוף ע"א) ומייתו לה התוספות בפסחים שם (נכ"כ ע"א) בד"ה מועלין כו', והני תרי תנאי רבי מאיר ורבי שמעון ע"כ סבירא להו כרבי אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל כו' איסור הנאה במשמע כמ"ש התוספות בפסחים שם (ד"ה ורבי שמעון)¹⁶, וחזקיה לא אתי אלא כרבי יהודה יעו"ש בתוספות, ואם כן שפיר מקשה הגמרא ללישנא קמא דרבי יוחנן הנ"ל ממתניתין דיומא הנ"ל.

ועוד י"ל שפיר באופן אחר, דהוכחת הגמרא דדם שרי בהנאה הוא מסיפא דמתניתין דקתני ומועלין בהם (ומשום הכי מייתי הגמרא בפסחים הך סיומא דמתניתין גם כן דמועלין בהם), והיינו מדרבנן שאסור ליהנות בלא דמים כדאיתא ביומא שם, ולפי מ"ש התוספות בפסחים ריש דף כ"ו [ד"ה שאני] דבמעילה דאורייתא גם כן שלא כדרך הנאה שרי אם כן הא דתנן מועלין מדרבנן אי אפשר לפרש הך לישנא לאסור הנאה שלכדה"נ רק כדן מעילה בכדרך הנאתן, ואם כן שפיר מוכיח הגמרא דדם

נסך גם כן החמירו לאסור שלא כדרך הנאתו כמו בעבודה זרה עיין שם, ה"נ יש להחמיר בסתם יינם לענין זה, ואתי שפיר הכא).

אך ראיתי בר"ן בעבודה זרה שם [ל' ע"ב מדפי הרי"ף] שכתב בהדיא משום דרבי יוסי גופיה אוסר לכתחלה בזה וזה גורם, ומשמע דאף באיסור דרבנן אוסר לכתחלה¹⁴, ומכל מקום י"ל דכל זה רק בסתם יינם וכנ"ל. (וצריך ביאור כוונת הר"ן במ"ש שם דהא דשרי רבי יוסי שוחק וזורה לרוח לכתחלה היינו טעמא דספק מזבל כו', אבל הכא דודאי מזבל לא שרינן לכתחלה, ועיין שם בחידושי הריטב"א [ס"ב ע"ב ד"ה וליקלינהו]).

ועוד יש להביא ראיה לכאורה דזה וזה גורם אסור לכתחלה אף בשלכדה"נ, מסוגיא דחזקיה ורבי אבהו בפסחים (דף כ"ב ע"א), דפריך הגמרא והרי דם דרחמנא אמר [ויקרא י"ז י"ב] וכו' לא תאכל דם ותנן אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון כו' ונמכרין לגננים לזבל ומועלים בהם, וראיתי בספר פני יהושע שם שכתב דמהיתר המכירה שנוטלין דמים מזה אין ראיה שדם מותר בהנאה דכיון דהתם במתניתין המעות להקדש ולא שייך ביה איסור הנאה כו', רק ראיית הגמרא היא דמשמע דנמכרין לגננין ישראל והגננין מזבלין בו ואף על גב דהנאת דם לזבל הוי שלכדה"נ וי"ל דמשום פסידא דקדשים לא אסרו מדרבנן כאן שלכדה"נ מכל מקום מה שעתידי ליגדל ה"ל זה וזה גורם דאסור לכתחלה, ע"כ דברי הפני יהושע, ולפי דבריו יהיה מוכח מכאן דזה וזה גורם אסור לכתחלה אף בשלכדה"נ.

אך פירושו דחוק טובא, דלדבריו כל הוכחת הגמרא שדם מותר בהנאה הוא רק ממה שלא אסרו מדרבנן לכתחלה להגננים לזבל בו, ודילמא כל זה היתירו משום פסידא דקדשים שאם יאסרו לזבל בו לא יקנוהו ויהיה פסידא לקדשים (כשיצטרכו למכור לנכרים בזול). והיה אפשר לומר בפשוטו, דכיון דאורחיהו בהכי כדמשמע לישנא דנמכרין לגננין כו' וחשיב כהאי גוונא כדרך הנאתו ולא קשה מידי. או י"ל, דזהו תליא בפלוגתא דתרי לישני דרבי אבהו אמר רבי יוחנן (שם דף כ"ד ע"ב), דללישנא קמא

14. ראה הערה לעיל בתחלת אות ה מדברי הבכורי יעקב. 15. ראה עוד ח"ג סימן ד אות יז וסימן ה אות ד. 16. ראה עוד ח"ג סימן ד אות יד.

אך הדבר צריך חקירה לידע איזה חמץ מאכילין הבהמות בפסח, ולפי הנשמע יש שמפטמין הבהמות מפסולת הברייה והיו שעומד הוא לכך ותמיד הוא מיוחד רק למאכל בהמה שעל ידי זה מתרבה אצלם החלב וכן דרכן תמיד, ואם כן בכהאי גוונא ה"ל כדרך הנאתן וליתא להיתר הכרתי ופלתי בזה.

מותר בהנאה, דאי נימא דדם אסור בהנאה מן התורה אם כן מה שייך בזה איסור דרבנן ליהנות בלא דמים וגם היאך חל איסור דרבנן על איסור דאורייתא דבלאו הכי דם אסור בהנאה מן התורה, וע"כ מוכח דדם מותר בהנאה מן התורה, ועל כל פנים אין שום ראייה מכאן לאסור זה וזה גורם לכתחלה לענין שלכדה"נ וכנ"ל.

→ (ו) ועתה נבא לבאר כמה שיש לדון בדין החלב המתהווה בבהמה על ידי אכילת חמץ שיצא מתורת אוכל ונשתנה ענינו וצורתו. וכבר הבאתי לעיל [אות ג] דברי הפרי מגדים שנוטה מסברא לתלות דין זה אי חמץ בפסח מהנשרפין או מהנקברין דאפרם אסור, וה"נ יש להחמיר בזה וזה גורם בנקברין כו', ובספר בית אפרים [אור"ח סימן ל"ה] כתב בקצרה להקל בנ"ד ומדמה דין החלב לחמץ שחרכו קודם זמנו וסבירא ליה דהוא הדין בחמץ של נכרי שחרכו אחר זמנו דמותר לישראל עיין שם, ולא כן עמדי, ונראה לעניות דעתי דנ"ד הוי גדר אחר ולא כדבריהם דמר מדמי לה לאפר ומר מדמי לה לחמץ שחרכו כו', וכמו שנבאר א"ה, ומתחלה נבאר קצת בדבריהם.

ועוד היה מקום להביא ראייה, מדברי ה"ר יקר שבמרדכי דיבמות (והובא לעיל אות א') דמפרש מתניתין דכהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה הוא שלא יאכל הישראל אחר כך תרומה, וכבר ביארנו לעיל [שם] דכאן הוה ליה זה וזה גורם כיון שמתחלה הפרה ביד הישראל אכלה חולין כו' אלא משום דזה וזה גורם אסור לכתחלה, וכאן בכרשיני תרומה ה"ל איסורא דרבנן, חדא, דתרומת ירק לכולי עלמא הוי מדרבנן, ועוד, דאיתא בירושלמי דחלה (פ"ד סוף ה"ד) מפני מה לא גזרו על הבקיה כו' אימת גזרו על הכרשינין רבי יוסי אומר בימי רעבון כו', ופירש הפני משה שם דכרשינין הוי מאכל אדם על ידי הדחק וכימי רעבון שאכלו אותם אז גזרו עליהם תרומות ומעשרות כו', הרי דכרשינין הוי רק איסור דרבנן (וי"ל דהוי תרי דרבנן כיון דתרומת ירק בלאו הכי דרבנן), ומכל מקום מוכח מדעת ה"ר יקר הנ"ל דבכהאי גוונא נמי אסור זה וזה גורם לכתחילה.

→ הנה לענין אם חמץ בפסח אפרו אסור דזהו תליא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן אי חמץ מהנשרפין או מהנקברין, וכן מבואר בהדיא בדברי התוספות פסחים (דף כ"א ע"ב ד"ה בהדי) דלרבי יהודה חמץ בפסח אפרו מותר ולרבנן אפרו אסור, וכן כתב הרא"ש פרק כל שעה (סימן ב') בשם ה"ר יונה עיין שם וכן כתב הטור [אור"ח סימן תמ"ה], אך בד' הרמב"ם הוקשה המגן אברהם ריש סימן תמ"ה [ס"ק א'] שפסק דמותר לשורפו גם כן והא כל הנקברין לא ישרפו [תמורה ל"ד ע"א], וגירסת הרי"ף והרא"ש שם וחכמים אומרים אף מפרר וכו' עיין שם בדבריו.

אבל ראייה זו גם כן לא מוכחא כלל, מלבד דבלאו הכי לא קיימא לן כד' ה"ר יקר שם וכמבואר בפוסקים, ועיין שם בש"ך ביו"ד הנ"ל [אות ב'], ואף לדעת ה"ר יקר גופיה עדיין לא מוכח כלל לענין שלכדה"נ, ולפי מ"ש הר"ן פ"ב דפסחים [ו' ע"ב מדפי הרי"ף] בעובדא דמר בר רב אשי דאשכחי לרבינא דשייף לברתיה בגוהרקי דערלה שיש שלמדו משם דמתרפאין בכל איסורי הנאה של דבריהם בחולה שאין בו סכנה, והר"ן דחה דבריהם שאין מתרפאין באיסורין דרבנן כדרך הנאתן הנאתן דטפי קילי איסורי תורה שלא כדרך הנאתן מאיסורי דרבנן כדרך הנאתן, ולפי זה אף את"ל דבאיסורין דרבנן זה וזה גורם אסור לכתחלה, מכל מקום לענין שלכדה"נ י"ל דזה וזה גורם שרי לכתחלה וכנ"ל, ועדיין יש להתיר בנידון דידן מטעם זה וזה גורם ושרי אף לכתחלה כיון דהוי שלכדה"נ, וכנ"ל.

ולכאורה ממקומו הוא מוכרע ויש ראייה להרמב"ם, מהא דפריך הגמרא שם ולא יסיק בו תנור וכיריים פשיטא ומשני ל"צ לר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכו', וקשה למאי דסבר הגמרא מעיקרא דמתניתין אתיא אף כחכמים דר"י אם כן עדיפא מינה ה"ל למיפוך דמדקתני ולא יסיק בו תנור וכיריים משום איסור הנאה מוכח דלשרפה בפ"ע שרי, ואמאי והא כל הנקברין לא ישרפו, וזה עדיפא מקושיית פשיטא ד"ל דקא משמע לן דאף

כיון דבחמץ שלו שמצוה לבערו אפרו מותר כיון דנעשית מצותו וכנ"ל, ואין סברא להחמיר בחמץ של הקדש ושל נכרי יותר מחמץ שלו).

על גב שי"ל שזהו חשוב שלכדה"נ כמ"ש המאירי הנ"ל [אות ה'], ובפרט לפי מ"ש התוספות לקמן [כ"ח ע"א ד"ה ותנן] דהיתר דמפרר וזורה לרוח דמתניתין הוא משום דהוי שלא כדרך הנאה וכנ"ל, ומוכח מזה דלרבנן דר"י מותר לשורפו גם כן.

→ אך מכל מקום אין ממש בראיות אלו לסתור דברי התוספות והרא"ש המפורשים שכתבו דלרבנן דר"י חמץ בפסח אפרו אסור, דמה שהקשה בעל שאגת אריה הנ"ל דלא אמרו חכמים לר"י שדין זה תחלתו להחמיר וסופו להקל לענין אפרו, וכמדומה שהמפרשים האריכו בזה, מלבד מה שי"ל דהא דנקברין אפרן אסור הוא מדרבנן וכן כתב הפני יהושע [פסחים כ"ז ע"ב ד"ה חמץ שישנו], לעניות דעתי קושיא מעיקרא ליתא, דהא דכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין היינו בסופו להקל באופן שלא יוכל מתחלה לקיים המצוה כלל, כמו לא מצא עצים לשורפו יהיה יושב ובטל, ומה בצע במה שנדין בו בק"ו להחמיר, אבל אם אין סופו להקל בזה לבטל קיום המצוה רק שאם יקיים המצוה והחומר שאנו דנים להחמיר עליו אז אחר כך יוכל להסתעף מזה איזה קולא בדבר אחר אין משגיחין על זה כלל ושפיר דנים בקל וחומר להחמיר במה שאנו דנים כעת, דאם לא כן בטלת כל תורת קל וחומר דמכל חומרא שבעולם יצויר שיסתעף מזה קולא וכי משום זה לא נדון עוד בקל וחומר (וכעין דאמרינן בסוגיא דזקן ממרא בסנהדרין דף פ"ז ע"א וע"ב לענין טומאה וטהרה ועיין בתוספות ועוד כהנה יש לצייר בכמה אופנים), ובכ"ז לא יחבטל תורת ק"ו והרי אנו דנין הדבר במה שעומד עכשיו ומה בכך שאחר כך יסתעף מזה איזה קולא, וכן מבואר בתוספות זבחים (דף י"ב ע"ב ד"ה בעי) וכן עזאי) דאף על גב דפסול שלא לשמה מוציא מידי פיגול כו' לא חשיב סופו להקל משום הכי עיין שם, ועיין בתוספות קידושין דף ס"ח ע"א ד"ה לחומרא עיין שם וד"ז פשוט, ומהתימה על הגדולים שהקשו דנימא שיהיה סופו להקל באפרו אחר שישרפנו ויקיים מצותו, ואין זה פירכא כלל.

→ (וידעתי שיש מקום לחלק בין שסופו להקל על פי מקרה מה שאין כן הכא דקושיית הגדולים הנ"ל

וכבר אמרתי בזה מסברא ומצאתי שכתב כן בספר מקור חיים¹⁷ [סימן תמ"ה ס"ק א'], די"ל לפי מה שכתבו התוספות סוף תמורה [ל"ג ע"ב] טעמא דנשרפין אפרן מותר היינו משום דמשנעשה מצותו הלך איסורו מה שאין כן בנקברין שלא הטעין הכתוב לשורפו משיך איסורייהו לעולם, וממילא בחמץ דאם שורפו גם כן קיים מ"ע דתשביתו יש להתיר אפרו, ול"ד לשאר נקברין דליכא בהו מצות ביעור רק משום תקלה כו'. ובזה מיושב קושיית השאגת אריה (סימן פ"ז) בהא דהשיבו לו חכמים לרבי יהודה כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עצים לשורפו כו' [פסחים כ"ז ע"ב], דהל"ל דסופו להקל לענין אפרו כו', ומזה הוכיח כשיטת רש"י דרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה היינו קודם זמן איסורו ואז אפילו חרכו קודם זמנו מותר אחר זמנו כו', זהו ת"ד שם. (ואין לדחות דבריו משום דרבי יהודה סבירא ליה במתניתין שיליה תמורה [ל"ד ע"א] דאם רצה לשרוף את הנקברין רשאי, די"ל דהיינו משום דלא חייש לתקלה באפרו, ולעולם ר"י סבירא ליה גם כן דנקברין אפרן אסור, וכדמשמע קצת בגמרא דפרק כל שעה הנ"ל דל"צ אלא לר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה כו' וק"ל).

← ואם נימא כנ"ל דחמץ אף על גב דהוי מהנקברין אפרו מותר ניחא הכא, והיה מקום לסייע סברא זו גם מדברי התוספות, אף שהתוספות בריש פרק כל שעה סבירא להו דלחכמים דחמץ מן הנקברין אפרו אסור, מכל מקום מדברי התוספות לקמן (דף כ"ט סוף ע"א [ד"ה אין פודין [השני]]) שתמהו בהא דאין מועלין בחמץ של הקדש דהא לאחר שנשרף ונעשה אפר שרי כו', משמע לכאורה דפשיטא להו דאף לרבנן דר"י אפרו מותר. (ואף בחמץ של הקדש או של נכרי דאין מצוה לבערו מכל מקום אפרו מותר,

להיפך, ממ"ש התוספות ודייקו בלשונם דאחר שנשרף ונעשה אפר יכול לפדותו ומותר בהנאה, מוכח בהדיא דבחרכו הגזבר מקודם כ"ז שלא יעשה אפר אסור בהנאה, דדוקא בחמץ שחרכו קודם זמן איסורו ונפק ליה מתורת אוכל או לא יחול עליו אחר כך שם חמץ כשיגיע זמן איסורו, מה שאין כן בחמץ של נכרי ושל הקדש אחר זמן איסורו לא מהני חרכו, כיון דכבר חל עליו שם איסור חמץ לישראל בעידן איסורו תו לא פקע איסורו כמו בכל חמץ אחר זמן איסורו.

(וב"מ גם כן בתירוץ התוספות שם במ"ש דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי למידי לא שייך ביה מעילה כו', ואפילו אי דבר הגורם לממון כממון דמי ומעל כו' דהתם חזי לאחר הפסח שהוא בעין, ע"כ לשונם, משמע דעיקר סברתם דלא חשיב גורם לממון היינו משום דהנאת אפרו אינה חמץ בעין כלל, אבל אם היה היתר בחרכו הגזבר מקודם אף שהחמץ בעין בודאי מסתבר שיחשב משום הכי גורם לממון כו').

→ (ז) **ואמנם לכאורה יש לדון בנידון דידן, ממ"ש הרא"ש (בפ"ח) [כפ"ח] דברכות (סימן ל"ה) בשם ה"ר יונה בהיתר המוש"ק דאף על פי שמתחלה היה דם לא חיישינן להכי דבתר השתא אזלינן, שהרי הדבש אם נפל לתוכו איסור כו' כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר כו' כמו דבש דיינינן ליה ומותר כו', והמגן אברהם (בסימן רט"ז ס"ק ג') הקשה עליו מהא דאמרינן בבכורות (דף ו' ע"ב) דחלב חידוש הוא כיון דדם נעכר ונעשה חלב ואי לאו קרא הוה אסרינן ליה, אם כן ש"מ דבתר מעיקרא אזלינן, וכי תימא נילף מחלב הא קיימא לן דמחידוש לא ילפינן, ע"כ דברי המגן אברהם, ולפי זה י"ל, דאף להתולקים ע"ד ה"ר יונה מכל מקום בחלב גופיה דגלי ביה קרא דאזלינן בתר השתא ולא בתר מעיקרא ממילא יש להתיר בו אף באיסור אחר המעורב בו, כמו בנידון דידן שהחלב נתהוה גם כן מחמץ מכל מקום מאחר שנשתנה למהות אחר ואין עליו כעת שם חמץ רק שם חלב יש למיזל בתר השתא ולא בתר מעיקרא¹⁸.**

דסופו להקל באפרו שד"ז הוא בודאי, מכל מקום אין זו קושיא מאחר דבגמרא לא מצינו הך דסופו להקל, דאין דנין בקל וחומר רק היכא דאפשר שלא יוכל כלל לקיים תחלת המצוה וכמבואר).

ומה שהקשו התוספות [פסחים כ"ט ע"א ד"ה אין פודין] שימעול בחמץ של הקדש משום אפרו, י"ל דעיקר קושייתם לרב אחא בר יעקב התם דאמר דמאן דאמר לא מעל הוא רבי יהודה, והא לרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה ממילא אפרו מותר, וגם לאינך כולהו אמוראי לא משמע כלל לומר שיהיה בזה עוד פלוגתא אחרת דלר"י יהיה מועל בחמץ של הקדש, ומלבד זה י"ל עוד בפשיטות כיון דלאוקימתא דרב יוסף שם מ"ד לא מעל נמי ס"ל כריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה, רק דלא מעל משום דאין פודין כו', והיינו משום דכשיפרה ע"כ יצטרך לבערו או להאכילו לכלבים שלא יעבור עליו בבל יראה, ואם כן הקשו התוספות שפיר דלאחר שישרפנו מקודם ואחר כך יפדנו אז פשיטא דמותר בהנאה לריה"ג כיון דאינו עובר בבל יראה שכבר נשרף החמץ, אבל לדין דחמץ בפסח אסור בהנאה י"ל דאפרו גם כן אסור בהנאה מאחר שהוא מהנקברין כנ"ל.

← **שוב** ראיתי בפני יהושע שם שעמד ע"ד התוספות בזה דדילמא מאן דאמר לא מעל סבירא ליה כחכמים דחמץ מהנקברין ואפרו אסור והניח בצריך עיון, ולעניות דעתי נראה כמ"ש דלא קשה מידי, דקושיית התוספות שפיר לאוקימתא דרב יוסף דמאן דאמר לא מעל גם כן סבירא ליה כריה"ג וכנ"ל, ולאוקימתא דראב"י דמאן דאמר לא מעל הוא ר"י בודאי שפיר הקשו התוספות וכנ"ל.

← **וראיתי** בספר בית אפרים שם [או"ח סימן ל"ה] שהוכיח דבחמץ של נכרי או של הקדש דאם חרכו אחר זמנו גם כן מותר בהנאה, מדברי התוספות הנ"ל דפשיטא להו דחמץ של הקדש לאחר שנשרף הוא מותר, אף על גב דחמץ מהנקברין מכל מקום כיון דהוי של הקדש והוי כחרכו קודם זמנו וכו', ולכאורה אדרבה מדברי התוספות הנ"ל מוכח

[שם] שהרבר שנאסר קיים אלא שנשתנה במראהו וככהאי גוונא אזלינן בתר השתא, לרם שנעשה חלב ודם שנעשה מוש"ק וכדומה שפשט צורה ולבש צורה אחרת ונתחלף לגמרי דבכהאי גוונא דעת

18. בהר צבי או"ח ח"ב סימן מו השיב לר"נ אחרוג שציון לדברי רש"י בעבודה זרה מוב, ד"ה או אין שינוי דמשמע דאזלינן בתר מעיקרא, שיש לחלק בין חטים שנעשו קמח [דמיירי ביה רש"י

ואין לתמוה אם נימא דחמץ בפסח אפרו אסור כנ"ל והיאך נימא דהחלב המתהווה ממנו מותר, דאפר חמץ אכתי במילתיה קאי ולא נשתנה לדבר אחר המותר, ובחולין (דף ק"ח ע"א) דפליגי אמוראי אי אפשר לסוחטו אסור או מותר ומבואר בר"ן שם [מ"ג ע"ב מדפי הרי"ף] סברת פלוגתייהו עיין שם, ומכל מקום בשר בחלב אפרו אסור כדתנן במתניתין דתמורה [ל"ג ע"ב] דהוא מהנקברין שאפרן אסור וכ"ה ברמב"ם [פסולי המוקדשין פי"ט ה"א], וע"כ דגם האפר עדיין עליו שם בשר בחלב, ועיין שם במנחת יעקב¹⁹ ובכרתי ופלתי [סימן פ"ז ס"ק ד'] ופרי מגדים [פתיחה להלכות בשר בחלב ד"ה הנאה כיצד ופתיחה להלכות תערובות ח"ב פ"ב], מה שאין כן בחלב שנשתנה לדבר המותר וגלי ביה קרא דבתר השתא אזלינן, והרי לפ"ד הי"מ שבתוספות במסכת מעילה (דף י"ב ע"ב ד"ה חלב) אין שום איסור דאורייתא בחלב מוקדשין אף דאפר הקדש לעולם אסור (כדאיתא בשילהי תמורה [ל"ד ע"א] ובפסחים (דף כ"ז ע"ב)), והתוספות דפליגי על זה היינו רק דסבירא להו דקרא דגלי בפסולי המוקדשין בשר ולא חלב היינו לאסור החלב עיין שם. (אלא די"ל דהא דאפר הקדש לעולם אסור היינו מדרכנן, מיהו מדברי המפרשים מהרש"ל ומהרש"א בפסחים [כ"ז ע"ב] משמע דסבירא להו דאפר הקדש אסור מדאורייתא).
ואף שיש לחלק קצת מהך דנידון דידן.

אלא שי"ל דכיון דחלב חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ולא גלי קרא דאזלינן בתר השתא רק לענין איסור דם או אבר מן החי דאסורים רק באכילה ולא לענין חמץ דחמיר דאסור בהנאה. וראיה דהא כהאי גוונא אמרינן בחולין (דף ס"ט ע"א) בכך פקועה שהוציא אבר דאיבעיא מהו לגמוע חלבו חלב דעלמא לאו כאבר מן החי דמי ושרי או דלמא התם אית ליה תקנתא לאיסוריה בשחיטה הכא לית ליה תקנתא כו', הרי דבחלב אין לך בו אלא חידושו ובאיסור דחמור יותר י"ל שלא התירה התורה בחלב.

אך זה אינו, דע"כ לא הקשה המגן אברהם ע"ד ה"ר יונה מהך דבכורות דאמרינן דחלב חידוש הוא רק משום דאמרינן כן לענין איסור דם דדם נעכר

ונעשה חלב, ומזה הוכיח המגן אברהם דאזלינן בתר מעיקרא דאם לא כן הא השתא לאו דם הוא, אבל מהא דאמר שם אחר כך בגמרא דהחידוש הוא משום דליכא מידי דאתי מחי ושריא רחמנא, בזה לא שייך כלל לומר דניזיל בתר השתא או בתר מעיקרא, דאין זה גדר עצם פרטי לומר שעכשיו נשתנה רק כל מידי דאתי מחי יש לו להיות אסור יהיה מה שיהיה ומה שהתירה תורה חלב ויצא מהכלל הוא חידוש, ומשום הכי שפיר אמרינן בחולין שם דבאיסורא דלית ליה תקנתא כזה לא התירה התורה בחלב, אבל לענין חמץ דבזה שייך לומר דהשתא לאו שם חמץ עליו כלל רק שם חלב, וכיון דגלי קרא בחלב דבתר השתא אזלינן לענין דם (דודאי מסתבר לומר כן דבתר השתא אזלינן ולא לחדש גזירת הכתוב בחלב בלא שום טעם להתיר איסור דם גם כן), ממילא הוא הדין נמי לכל איסורים דניזיל ביה בתר השתא וגילוי מילתא בעלמא הוא, ואף דלפי האמת בלאו הכי אין איסור בחלב משום דם שנעכר כו', כיון דקיימא לן [מנחות כ"א ע"א] דדם שבישלו אינו עובר עליו, והטעם כמ"ש התוספות [שם ד"ה דם] דאינו ראוי לכפרה כו', והוא הדין בדם שנעכר ונעשה חלב, ובסוגיא דבכורות שם סבר דדם שבישלו עובר עליו, וכמו שהוכיח בנודע ביהודה (מ"ת חלק יו"ד סימן ל"ו) מדמוכיה שם הגמרא מדאסר רחמנא בשר בחלב מכלל דחלב לחודיה שרי מכלל דאם נאסר חלב משום דם היינו אף אחר שבישלו דהא בשר בחלב דרך בישול אסרה תורה [חולין ק"ח ע"א], מכל מקום י"ל דבאמת הא דקיימא לן דם שבישלו אינו עובר עליו היינו בתר דגלי קרא דלא אזלינן בתר מעיקרא, ויש לפקפק בזה.

אמנם העיקר נראה דזה תליא בפלוגתא דה"ר יונה והחולקים עליו. דלשיטת הר"י ודאי אף באיסורי הנאה כמו בחמץ גם כן ס"ל דאזלינן בתר השתא, וכמבואר בתשו' הרא"ש כלל (כ"ז) [כ"ד] [סימן ו'] הובא בט"ז [או"ח] סימן תס"ז ס"ק ו') לענין עירוב קמח בדבש, שלפ"ד ה"ר יונה דבשר נבלה שנותנים לתוכו ומתהפך לדבש בתר השתא אזלינן ושרי הכי נמי בתערובת קמח בדבש לענין חמץ, אף די"ל דהתם משום שמערכים הקמח בדבש קודם הפסח וקודם שיגיע זמן איסורו כבר נתהפך לדבש

¹⁹ ר"י דבתר השתא אזלינן. 19. בנרפס, כמ"י, ובפרי מגדים שם ציין לדברי המנחת יעקב שבשר בחלב שנשרף האפר מותר.

אך יש מקום לומר דאף להחולקים על הרר"י ולא סבירא להו למיזל בתר השתא מכל מקום י"ל דבחלב דחידוש הוא דשרי ביה רחמנא איסור אבר מן החי אישתרו נמי שאר איסורים, וכדאמר שם בבכורות דמהאי טעמא הוה שרינן נמי חלב טמאה ומשום הכי איצטריך נמי קרא לאסור חלב טמאה, וי"ל דאף לפי האמת דאסר קרא חלב טמאה מכל מקום לפי סברת הגמרא בחולין שם דלא שרי רחמנא בחלב אלא איסורא דאית ליה תקנתא וחמץ בפסח י"ל דחשיב יש היתר לאיסורו אחר כך ולא דמי לאיסור טמאה.

אלא דלפי מ"ש במקום אחר דחמץ בפסח לא חשיב יש היתר לאיסורו²¹ כיון שאיסורו תלוי בזמן וכשיגיע שנית הזמן ההוא יחזור לאיסורו, וכדאמרו בירושלמי פ"ק דמגילה ה"ו ובריש פ"ג דכתובות [ה"א] דיום הכפורים חשוב אין היתר לאיסורו עיין שם, אם כן י"ל דאיסור חמץ גם כן לא הותר בחלב. ומלבד זה י"ל דזהו תלוי בפלוגתא דאביי ורבא בזבחים (דף ל"ב סוף ע"ב) לענין הואיל והותרו לטומאתן הותרו לזיבתן, דאביי סבירא ליה דבהיתרא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי ולא לענין דיחוי, ורבא סבירא ליה איפכא דבהיתרא לא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי כו', וגם בד' התוספות יבמות (דף ח' ע"א ד"ה רבא) לחלק דדוקא בשם טומאה אחד הוא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי כו' מה שאין כן בשני שמות כו' עיין שם, אלא דאפשר לחלק דכיון דאמרינן חלב חידוש הוא וי"ל דבחידוש שאני וי"ל יותר הואיל ואישתרי אישתרי ומשום הכי איצטריך קרא שם לאסור חלב טמאה (ועיין רש"י בסנהדרין דף ע"ח ע"א ד"ה לפי שאינן).

שוב ראיתי שכ"כ בספר נשמת אדם [כלל קי"ט אות ט'] להתיר החלב מאכילת חמץ בפסח משום דהואיל ואישתרי אישתרי, ולא חלי ולא מרגיש מכל החילוקים שכתבתי, ועל כל פנים לפ"ד הרר"י י"ל צירוף היתר בנידון דידן כנ"ל, וע"כ בנידון דידן יש להקל לצורך גדול וכהאי גוונא לסמוך על כל היתרים הנ"ל²².

ולא היה עליו שם איסור מעולם מה שאין כן בתוך הפסח שנאסר החמץ אסור אף שנתהפך אחר כך לדבר המותר, מכל מקום אם כוונת הרא"ש להתיר משום שנתהפך להיתר קודם זמן איסורו אם כן אין זה תלוי בד' הרר"י, דגם להחולקים עליו י"ל דמודו בזה שלא היה עליו שם איסור מעולם (ודוחק לצדד בדברי הרא"ש שם דבאמת לא תלי היתר זה בד' הרר"י עיין שם), אלא משמע דלהרר"י אין לחלק ולעולם אזלינן בתר השתא.

אף להחולקים על הרר"י שם יש לאסור בנידון דידן גם כן דאזלינן בתר מעיקרא שהיה איסור, והך דאמון לעיל דבחלב גופיה דגלי ביה קרא דאזלינן בתר השתא י"ל שהחולקים נמי מודו והוא הדין לענין איסור אחר המעורב בחלב, יש לגמגם בזה, דאנן לא קיימא לן כמאן דאמר דם נעכר ונעשה חלב דפליגי בזה תנאי בנדה (דף ט' ע"א) וכמבואר שם ברמב"ם [איסורי ביאה פ"ט ה"ד] ובטור ושולחן ערוך יו"ד סימן קפ"ט סעיף ל"ג, וכיון דלא קיי"ל דם נעכר כו' אם כן חידושיה דחלב הוא רק משום דליכא מידי דאתי מחי ושריא רחמנא, כדאמר שם הגמרא בבכורות, וכזה לא שייך לומר שההיתר משום דאזלינן בתר השתא, וכמ"ש לעיל, ואם כן לא גלי קרא כלל בחלב דאזלינן בתר השתא, ויש לאסור בנידון דידן משום חמץ.

(וה"ר יונה י"ל דסבירא ליה להלכה כמאן דאמר דם נעכר ונעשה חלב, וכמ"ש בנודע ביהודה שם [מ"ת יו"ד סימן ל"ה]²⁰ דכן סבירא להו לרבנן דרבי עקיבא בשבת דף קמ"ד ע"א עיין שם, ואף דקצת היה אפשר לדחות ולומר דלהרר"י נמי אין להתיר בנידון דידן, לפי מ"ש בספר מקור חיים בסימן תמ"ז [ס"ק ד'] לחלק דה"ר יונה לא קאמר דאזלינן בתר השתא רק בדבר שנשתנה מברייתו ואינו עומד לכך מה שאין כן בדבר שדרכו לכך כגון חלב שדרכו להעשות מדם, וה"נ י"ל לענין אכילת חמץ, מכל מקום נראה דלהרר"י ודאי י"ל דבחלב גלי קרא דאזלינן בתר השתא וכנ"ל, וגם העיקר בזה כסברת החק יעקב שם סימן תס"ז ס"ק ט"ז, ולא כסברת המ"ח הנ"ל ואכמ"ל).

20. עיין לעיל סימן כ אות ד לענין אם חמץ בפסח חשיב דבר שיש לו מתירין. 21. ראה עוד לעיל סימן יט אות ב. 22. עיין הר צבי אורח סימן מז ביאור רחב על דברי רבינו בסימן זה.